

Lukáš Lexa

Osvobození Brumovic v dubnu roku 1945 a oběti válečných událostí. Svědectví ruských vojenských archivních pramenů¹

The Liberation of Brumovice in April of 1945 and Victims of the war. A testimony from the Russian military archival sources.

Annotation:

The paper deals with the liberation of the South Moravian village of Brumovice in April of 1945 by the Red Army. The military archival material of the Soviet origin was the primary source of the paper. The liberation of Brumovice took place as part of the Bratislava-Brno operation on April 14-16, 1945. The main units involved in the battle of Brumovice included the 41st Guards Tank Brigade of the 7th Mechanized Corps, the 228th Rifle Division of the 49th Rifle Corps of the 53rd Army, and the 10th Guards Riding Division of the 4th Guards Riding Corps of the 1st Guards Riding-Mechanized Group. There were at least 13 casualties among the Red Army soldiers and several dozens of German soldiers in the fight for the village, over 230 buildings being damaged. The liberation costing the blood of the Soviet soldiers and the local residents brought about a return to the democratic system. The subsequent presence of the Soviet troops and a field airport showed both positive and negative aspects of the temporary coexistence of the Red Army and the local residents.

Keywords:

Brumovice, liberation of the village in 1945, Red Army, Soviet archival sources, victims of the Second World War

Stať se věnuje průběhu a dopadu osvobozovacích bojů v Brumovicích v dubnu roku 1945 a jejich obětem. Druhá světová válka dodnes v české společnosti představuje aktuální a živé téma. Jednak dosud žijí pamětníci válečných let, ale i přímí účastníci bojů. Kvůli čtyřem desetiletím vlády Komunistické strany Československa v našich končinách a jednostrannému výkladu dějin, více či méně diktovanému touto stranou, si řada zpracování témat období druhé světové války zaslouží kritickou revizi. V současné době neexistuje odborná monografie nebo studie, která by se tématem osvobození Brumovic zabývala a nebyla zatížena politickým příděchem. Zmínky o tomto období se samozřejmě vyskytují ve vlastivědné literatuře, ale povětšinou se jedná o stručné až strohé popisy probíhajících dějů, založené na zápisech v kronice obce Brumovice nebo místní národní školy. Vzhledem k tomu, že kroniky psali patrně lidé bez vyššího vojenského vzdělání, nejsou příliš podrobné ani přesné, co se týče vojenské terminologie.

1 Rád bych touto formou poděkoval paní Soně Holečkové, kolegovi Vojtěchu Bačovi, doktoru Janu Břečkovi, doktoru Vladimírovi Černému a doktoru Miroslavu Svobodovi za spolupráci, cenné rady a připomínky, které vedly ke zlepšení kvality studie.

Z období socialismu v ČS(S)R existuje celá řada obecných prací věnujících se osvobození Československa. Jednalo se tehdy o velmi nosné a oblíbené téma. Mohlo by se zdát, že byly napsány stohy knih a není již možné objevit méně známé informace. Opak je pravdou. Po prostudování řady knih autorů publikujících v poválečném Československu čtenář zjistí, že mnozí z tvůrců vycházeli z totožných zdrojů a nepřinášejí neznámé informace. Mezi publikacemi se najdou i kvalitní syntetické práce čerpající z archivních materiálů, které už ale nemají dostatek prostoru pro zabíhání do regionálních specifik. Toto téma si zaslouží nové zpracování právě dnes, kdy již uplynulo od konce války více než 70 let a lze sledovat obecnější dopady a souvislosti, které postupně vyplouvají na povrch.

Jako nejvěrnější pramen se nabízí vojenské archivní prameny německé a sovětské provenience. Není však snadné se dostat k jejich studiu v badatelně příslušného archivu. Naštěstí se v poslední době díky vymoženostem digitalizace archivních materiálů otevírá celé spektrum pramenů dostupných online. Pro jejich studium jsou ovšem zpravidla nutné znalosti ruského nebo německého jazyka. Nevojenské prameny z provenience četnictva nebo německé okupační správy jsou dostupné v Moravském zemském archivu v Brně či příslušných státních okresních archivech. Vzhledem k nevelké rozloze vesnice Brumovice se však jedná o skromné množství materiálu.

Pohled na Brumovice ze severu, dobová pohlednice ze 40. let (archiv autora)

Při zpracování jádra práce se dostaly ke slovu zejména ruské archivní prameny – bojové deníky, rozkazy a svodky o bojové činnosti jednotek, které se pořizovaly s nejmenším časovým odstupem od uplynulých událostí vojenskými odborníky a za účasti přímých svědků (je však nutné mít na paměti okolnosti vzniku – nezdary jednotek mohou být bagatelizovány, zatímco úspěchy vyzdvihovány). Z dalších zdrojů můžeme jmenovat kronikářské zápisy a vzpomínky pamětníků. Využití výpovědí pamětníků má spíše doplňující charakter. Pro zpracování sovětské strany bojujících jednotek byly využity prameny z Ústředního archivu Ministerstva obrany Ruské federace, které jsou dostupné online na portálu Pamjat

naroda.² K upřesnění bojové činnosti těchto jednotek posloužily spisy předkládané velitelství za účelem vyznamenání konkrétních osob (rovněž dostupné online)³ a k doplnění a opravení seznamu padlých rudoarmějců posloužil internetový portál OBD Memorial.⁴ Autorovi se dosud nepodařilo dostat k německým vojenským archivním materiálům, proto bylo k popisu německé strany frontové linie užito literatury (zejména Jakl: *Květen 1945 v českých zemích*,⁵ Jakl: *Počty tanků a samohybných děl německé 4. tankové, 17., 1. tankové a 8. armády v polovině dubna 1945*,⁶ Halama – Mikulka: *Morava v boji proti fašismu I.*⁷). Literatura posloužila i pro nástin obecného kontextu bojů o jih Moravy a dalšího postupu jednotek Rudé armády (zde se jedná o publikace Schildberger: *Osvobození jižní Moravy v roce 1945*,⁸ Břečka: *Před sedmdesáti lety skončila válka...*,⁹ Pluhař – Brůža: *Abychom mohli žít v míru...*,¹⁰ Žampach: *Od Hronu k Vltavě*,¹¹ Peša: *Bratislavsko-brněnská operace sovětské armády*.¹²).

V práci se cíleně synonymně užívá výrazů sovětský a ruský (nejedná se sice o významově shodná slova, ale pro obměnění lexikální stránky práce to snad čtenář přejde bez pohoršení). Podobně jsou souhrnně pro jednotky tzv. třetí říše užívány výrazy Němec / německý, přestože se v ozbrojených silách nacistického Německa (obzvláště na konci války) objevovali i vojáci jiných národností (např. tzv. Volkslistáři z Těšínska nebo moravští Chorvati).

1. Osvobození jižní Moravy jako součást Bratislavsko-brněnské operace

1.1 Bratislavsko-brněnská operace a klíčové jednotky akce

Souhrnným označením bratislavsko-brněnská operace bývají pojmenovány boje o západní Slovensko, jeho hlavní město Bratislavu, následné překročení řeky Moravy, probíjování se jižní Moravou k Brnu a osvobození moravské metropole. Jednalo se o boje zejména Rudé armády a Rumunské královské armády proti Němcům a jejich posledním spojencům. Důležitý aspekt operace představovala plánovaná souhra 2. ukrajinského frontu při následném postupu na severovýchod a spojení s vojsky 4. ukrajinského frontu za účelem obklíčení německých vojsk na východě Moravy. Výchozí poměr sil byl přibližně následovný: německé obranné síly v počtech 200 000 vojáků, 1 800 děl a minometů, 120 tanků a samohybných děl a 150 letadel, zatímco sovětské útočné síly čítaly 352 300 vojáků, 6 160 děl, 246 tanků a samohybných děl a minometů a 637 letadel.¹³

2 Internetová databáze Ministerstva obrany Ruské federace *Pamjat' naroda 1941–1945*. Dostupné online (rusky): <https://pamyat-naroda.ru/>, citováno 9. 5. 2016.

3 Internetová databáze udělených vyznamenání rudoarmějcům *Podvig naroda*. Dostupné online (rusky): <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>, citováno 9. 5. 2016.

4 Internetová databáze padlých a zemřelých rudoarmějců *OBD Memorial*. Dostupné online (rusky): <https://obd-memorial.ru/html/index.html>, citováno 9. 5. 2016.

5 JAKL, Tomáš: *Květen 1945 v českých zemích. Pozemní operace vojsk Osy a Spojenců*. Praha 2004.

6 TÝŽ: *Počty tanků a samohybných děl německé 4. tankové, 17., 1. tankové a 8. armády v polovině dubna 1945*. In: *Historie a vojenství* 2007, s. 103–107.

7 HALAMA, Václav – MIKULKA, Jiří: *Morava v boji proti fašismu I. Studie k dějinám Moravy v 19. a 20. století*. Brno 1987.

8 SCHILDBERGER, Vlastimil, st.: *Osvobození jižní Moravy v roce 1945*. Brno 2016.

9 BŘEČKA, Jan: *Před sedmdesáti lety skončila válka... Průběh osvobozovacích bojů na brněnském směru v dubnu – květnu 1945*. Brno 2015, s. 33–40.

10 PLUHAŘ, Josef – BRŮŽA, Oskar: *Abychom mohli žít v míru... Sovětská armáda v bojích na jižní Moravě roku 1945*. Brno 1980.

11 ŽAMPACH, Vojtěch: *Od Hronu k Vltavě. Podíl 2. ukrajinského frontu Rudé armády na osvobození Československa*. Praha 2006.

12 PEŠA, Václav: *Bratislavsko-brněnská operace sovětské armády. (25. března – 26. dubna 1945)*. Praha 1985.

13 TÝŽ: *Osvobozování moravských a slezských měst Sovětskou armádou*. Praha 1975, s. 5.

Operace započala 25. března 1945 a 4. dubna došlo k osvobození Bratislavy. Následujícího dne definoval velitel 2. ukrajinského frontu (řídící celou operaci) maršál Rodion Jakovlevič Malinovskij úkoly jednotkám 2. UF s cílem osvobodit Brno 8. dubna. Boje o předmostí na řece Moravě se ovšem zadržly na toku řeky a celý plán akce se tím narušil. Hlavní útočná uskupení na jižní a jihovýchodní Moravě tvořila 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina pod velením generála Plijeva a 53. armáda pod velením generála Managarova. Posléze sehrály důležitou úlohu také přisunuté jednotky – 7. mechanizovaný sbor generálmajora Katkova a 6. gardová tanková armáda generálplukovníka Kravčenka.

Hlavní tíha bojů za osvobození Brna měla stát na vojácích, koních a bojové technice 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny.¹⁴ Toto vojenské uskupení působilo v té době již poměrně zastarale a sázelo na rychlé útoky tankových vojsk podporovaných jezdeckem bez větší podpory pěchoty. V důsledku tohoto stylu boje sice skupina dosahovala velmi vysoké akceschopnosti a rychlosti postupu, ovšem za cenu vysokých ztrát na životech i technice. Velitel skupiny Issa Alexandrovič Plijev nedal na koně dopustit a jednalo se snad o poslední masovější nasazení koní ve frontální válce. Nová koncepce jízdních oddílů měla svůj původ v bitvě u Moskvy, kdy plukovník Plijev podnikal odvážné výjezdy do týlu nepřítel, kde jeho jezdecko ničilo nepřátelské týlové objekty, skladiště, autopark, železniční tratě a vyvolávalo zmatek.¹⁵ Tyto „rejdy“ trvaly vždy jen několik dní, než se protivník vzpamatoval a odpadl moment překvapení. Poté jednotky předem smluveným průchodem ve frontové linii zajely zpět do ruského týlu. V bojích na stalingradské frontě Plijev začal kombinovat sílu jezdecka s obrněnou technikou. Tyto kombinované jezdecko-mechanizované jednotky neměly působit ve frontálních útocích, ale po rozvrácení silné obranné linie střeleckými a mechanizovanými jednotkami měly vyrazit do týlu nepřítel a zde působit škody na týlovém zabezpečení a infrastruktuře. Spíše než šíří pásma útoků dostávala jezdecko-mechanizovaná vojska konkrétní úkoly, jako například obejít obranných pásem nepřítel, obsazení města a jeho držení v sovětských rukou až do příchodu střeleckých jednotek 53. armády.

Plijevovi muži měli postupovat tak, aby již 8. dubna stáli na linii Židlochovice – Brno – Slavkov u Brna, zatím však tou dobou bojovali o předmostí na řece Moravě u Lanžhota. Po bojích u Lanžhota, ve kterých Rudá armáda utrpěla krvavé ztráty, se ve štábu 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny vyrojily polemiky o správnosti nasazení skupiny do bojů v prostoru Lanžhota. Důsledkem se stala výměna velitelů jednotlivých sborů, kdy 11. dubna nastoupil na místo velitele 4. gardového jezdeckého sboru generálmajor F. V. Kamkov a na místo velitele 6. gardového jezdeckého sboru generálmajor I. F. Kuc.¹⁶ V průběhu následujících bojů se dostali muži 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny na útočný hrot společně s obrněnou technikou 7. mechanizovaného sboru a zapojili se značnou měrou do obchvatných manévrů při osvobozování Brna (viz dále).

1.2 Počátek bojové cesty jednotek Rudé armády jižní Moravou

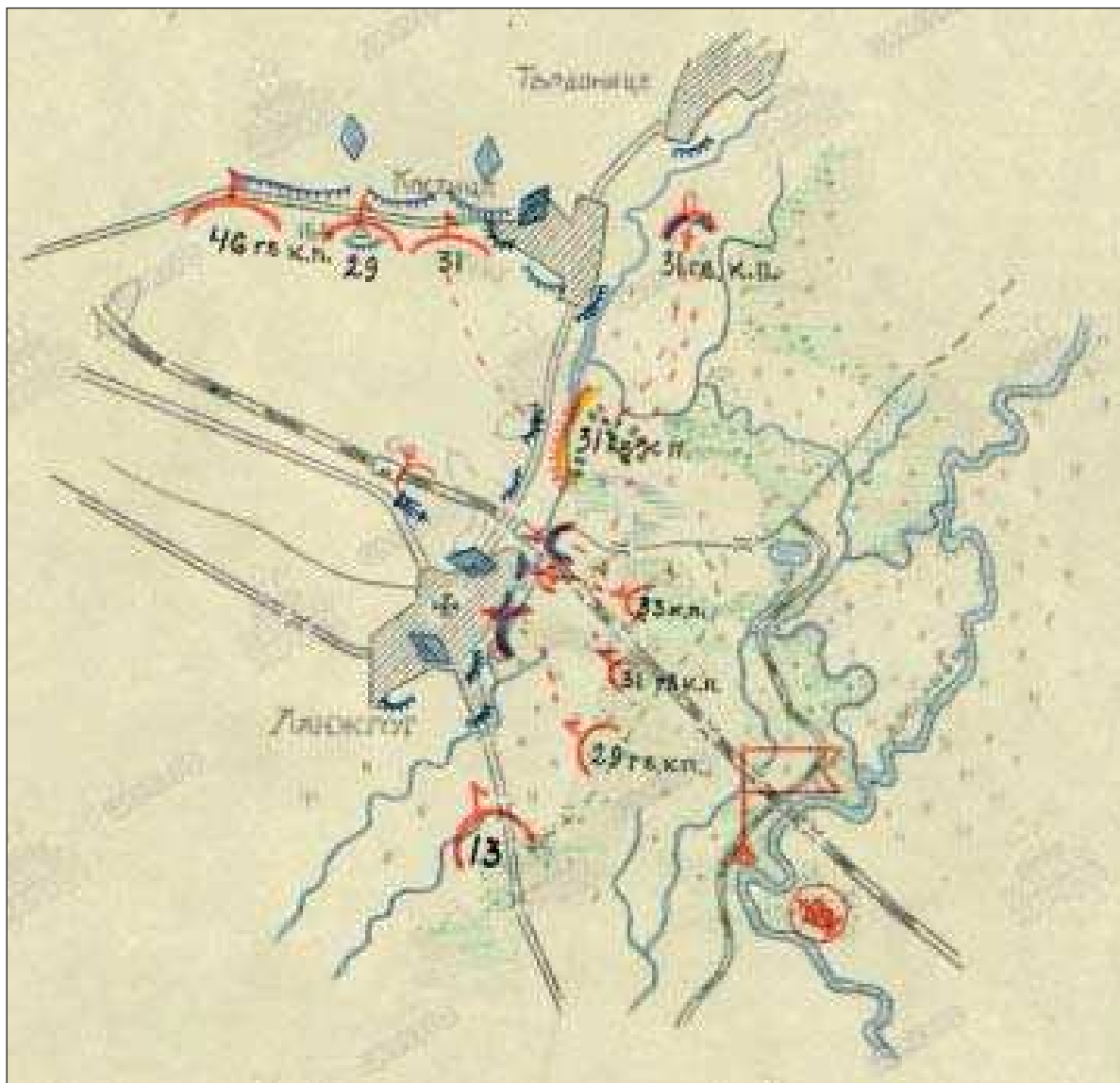
První sovětské jednotky překročily řeku Moravu v noci na 7. dubna 1945 u Lanžhota.¹⁷ Jednalo se o vojáky 33. jezdeckého pluku ze stavu 8. gardové jezdecké divize. O Lanžhot samotný se ale bojovalo ještě dalších 5 dní. Definitivního osvobození se dočkal teprve 11. dubna. V téže době pronikaly k řece Moravě také oddíly 53. armády. Řeku překročily nejprve u Rohatce a následně i jižně od Hodonína a okamžitě se vydaly ze dvou stran k obsazení Hodonína. Jádro města vojenskou silou obsadily v průběhu 12. dubna. Následně se rozvinula bojová linie od Rohatce k Mikulčicím. Do 15. dubna se podařilo vytvořit pevné před-

14 PEŠA, V.: *Bratislavsko-brněnská*, s. 32.

15 ŽAMPACH, V.: *Od Hronu*, s. 12.

16 Tamtéž, s. 15.

17 PEŠA, V.: *Bratislavsko-brněnská*, s. 33.

Postup sovětských jezdeckých jednotek u Lanžhota (via Pamjat' naroda 1941–1945)

mostí táhnoucí se od Lanžhota k Rohatci. Právě sem byly přisunuty posily, které následně vyrazily k rozhodnému útoku proti houževnaté německé obraně v prostoru ohraničeném silničním tahem Hodonín – Brno a železníci Břeclav – Brno. Na útočný hrot jednotek postupujících k Brnu byl maršálem Malinovským nasazen 7. mechanizovaný sbor pod velením generálmajora Fjodora Grigorjeviče Katkova. Do 8. dubna se sbor nacházel v Maďarsku jako záloha vrchního velitelství. Jeho tři mechanizované brigády (16., 63. a 64.) a 41. gardová tanková brigáda se po přesunu na Moravu shromáždily v prostoru Kostice – Hrušky – Týnec – Moravská Nová Ves.¹⁸ Při přesunu jeden z tanků 64. mechanizované brigády 7. mechanizovaného sboru nešťastnou náhodou zničil osobní auto. Při této havárii byl těžce zraněn nadporučík Zacharov od sovětské vojenské kontrarozvědky Směrš.

Rozkaz stanovil čas pro vyražení do útoku na 15. dubna v 10 hodin dopoledne.¹⁹ Útok byl veden třemi směry. 16. mechanizovaná brigáda společně s 6. orelskou střeleckou divizí

¹⁸ PLUHAŘ, J. – BRŮŽA, O.: *Abychom*, s. 61.

¹⁹ Srov. PEŠA, V.: *Bratislavsko-brněnská*, s. 34.

Nákladní automobil Studebaker při přepravě 152 mm houfnice vzor 1909/30 ze stavu 9. dělostřeleckého sboru (via Pamjať naroda 1941–1945)

Mapa rozmístění 243. střelecké divize v úseku Lanžhot – Týnec 11. dubna 1945 (via Pamjať naroda 1941–1945)

postupovaly v linii Velké Bílovice – Velké Pavlovice – Hustopeče. 41. gardová tanková brigáda s druhosledovou 64. mechanizovanou brigádou postupovaly na linii Vrbice – Kobylí – Brumovice a 63. mechanizovaná brigáda ve směru Josefov – Čejč – Terezín – Krumvíř. Levé křídlo postupu sboru kryly zejména jezdecké jednotky 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny a pravé křídlo podporovaly jednotky ze sestavy 53. armády (hlavně 49. a 50. střelecký sbor). Podle prvotního záměru generálmajora Katkova měly tanky 7. mechanizovaného sboru dosáhnout k večeru 16. dubna Brna, což se ovšem nezdařilo.²⁰ Početní stav 7. mechanizovaného sboru čítaly na 16 000 vojáků, 121 tanků, 42 samohybných děl, 70 obrněných transportérů, 39 obrněných automobilů, 247 děl a minometů, 208 motocyklů a 5 raketometů „Kařuša“.

2. Německé jednotky a obranná opatření v Brumovicích a okolí obce

V noci na 6. dubna 1945 přijely do obce Brumovice první německé oddíly a vzbudily značný rozruch.²¹ Němečtí vojáci se ubytovali po domech. Dle vzpomínek pamětníka pana Bořivoje Dvořáka: „Němci k nám byli slušní. Nadávali na válku a očekávali její brzký konec, protože už věděli, že je prohraná. Chtěli rozumně ustoupit k Brnu, aby nedošlo k velkým ztrátám a v Brně se mohli jako větší útvar nechat zajmout. Jednou naše matka napekla preclíky. Jejich vůni ucítil německý voják a dostal na ně velkou chuť. Donesl si vlastní jídlo, hovězí guláš, z polní kuchyně a vyměnil ho s námi za čerstvé preclíky.“²² Mezi místními mladíky a německými vojáky se odehrálo dokonce fotbalové utkání. U německých vojáků se objevovaly zejména dva typy nálady a smýšlení – poraženectví spojené se snahou zběhnout nebo se nechat zajmout (zejm. západními Spojenci) a fanatismus vyznačující se bezmezným odhodláním bránit Říši až do posledního muže. Další pamětník, pan František Kuchyňka vzpomíná na Němce, kteří se ubytovali v jejich domě: „Před frontou se u nás ubytoval německý důstojník Oberst Heinz. Měl řidiče, který pocházel z Perné. Oba se k nám chovali slušně. Mluvili s mým otcem o jejich situaci a řidič se pořád ptal, jestli by mu otec nedal nějaké civilní oblečení, řidič chtěl pravděpodobně z války zběhnout. Heinz povídal otci o hrůzách války a stále se obával leteckého útoku. Proto se při každém průletu letadel nad obcí utíkal schovat. Jednoho dne jsme byli celá rodina pryč. Němci využili šance a vzali si otcovy civilní šaty. Na oplátku nám nechali na stole dvě štangle salámu, načež odjeli a již se nevrátili.“²³

Od 7. do 15. dubna obsadili němečtí vojáci také budovu brumovické školy. Nejednalo se jen o Němce, působili zde též Maďari a různé rumunské a rusínské pracovní jednotky, které budovaly obranu v Brumovicích a okolí. V první řadě vyrostl ve vesnici (mezi domy č. 9 a 260) protitankový zátaras z dřevěných kůlů.²⁴ Jeho stavbu řídilo 10 německých vojáků ubytovaných v hostinci u Šmídů. V severní části obce vznikl, pravděpodobně prohloubením svodnice Harasky, protitankový příkop. Další příkop nebo snad okop pro samohybné dělo vznikl na jižním okraji obce u obecní váhy. Protitanková překážka z kůlů byla zbudována také u mostu přes Trkmanku v katastru obce Kobylí.

Těsně před příchodem fronty projížděli okolní krajinou němečtí ženisté na motocyklu s postranním vozíkem (tzv. sajdkárou) a podminovávali mosty přes Trkmanku. Před útokem rudoarmějců stihli Němci všechny mosty zničit (kromě jednoho u tzv. Ostrůvku, který později sehrál důležitou roli) a poměrně rozvodněná říčka zapůsobila jako cenná přírodní překážka. Němečtí obránci Brumovic nejspíše očekávali útok z jihu, a proto zbudovali mnohem silnější obranu na tratích Křivé díly a Žlíbek, než na východním okraji obce na tratích

20 Tamtéž, s. 33–34.

21 MZA v Brně, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově (dále SOKA Břeclav). Fond NAD 231 – Národní škola Brumovice, Kronika národní školy Brumovice (1940–1983), s. 28.

22 LEXA, Lukáš: *Osvobození Brumovic*. Maturitní práce. Purkyňovo gymnázium Strážnice 2013, s. 32.

23 Tamtéž, s. 40.

24 *Kronika obce Brumovice* (via Obecní úřad Brumovice), s. 220.

Dlouhý nebo Pastvisko (zde se zřejmě spoléhali více na přírodní překážky v podobě série soutoků Spáleného potoka, svodnice Harasky, říčky Trkmanky, Čejčského potoka a Kobylského potoka a relativní přehlednosti rovinatého terénu). Oproti tomu na zvlněném terénu jižního okraje obce vzniklo několik linií okopů pro pěchotní zbraně, ale i kanony proti-vzdušné obrany (tzv. flaky). Baterie německého protiletadlového dělostřelectva se podle výpovědí pamětníků zakopala také v lesním masivu západně od Brumovic poblíž kóty 319 Ochozy.

Německé velení zpočátku posilovalo obranu Brna s cílem vytvoření „pevnosti Brno“. V polovině dubna přebrala obranný perimetr od 8. armády skupiny armád Süd 1. tanková armáda skupiny armád Mitte pod velením generála Waltera Nehringa.²⁵ Nehring vyslal na jih XXIV. tankový sbor (jeho velitel generálporučík Hans Källner 18. dubna u Sokolnic padl a na jeho místo nastoupil generál Walter Hartmann). Obranu Kloboucka zajišťovala 13. tanková divize, 21. policejní pluk SS a další jednotky.²⁶ Bojů v okolí Brumovic se zřejmě zúčastnil též armádní oddíl stíhačů tanků č. 744 ze stavu XXIV. tankového sboru 1. tankové armády. Tento oddíl 15. dubna 1945 disponoval 27 stíhači tanků Jagdpanzer 38 (t) Hetzer.²⁷ Dva z těchto strojů zůstaly po bojích o Brumovice a Morkůvky zničeny na kótě 278 Harasky (tzv. Lutrinky). Podle posledního hlášení z 18. dubna 1945 zůstalo jednotce 11 strojů Hetzer.

3. Boje o Brumovice

3.1. Boje na předpolí Brumovic a o jižní lesní masiv boledické vrchoviny

Po překonání nejvýraznější přírodní překážky na moravsko-slovenském pomezí, toku řeky Moravy, se jednotky Rudé armády vydaly předem určeným „brněnským“ směrem. Jednotky 53. armády se po osvobození Hodonína jaly osvobozovat okolní vesnice. Vojáci 228. střelecké divize se z Hodonína vydali směrem na Lužice. Muži 767. střeleckého pluku 13. dubna 1945 osvobodili Dolní Bojanovice a následujícího dne pokračovali ke Starému Poddvorovu. Dne 14. dubna obsadil 795. střelecký pluk Mikulčice a následným postupem se téhož dne probjoval až do Nového Poddvorova a k Čejkovicím. Zde již započala spolupráce jednotek 228. střelecké divize s 4. gardovým jezdeckým sborem, jenž dosáhl 14. dubna linie Moravský Žižkov – Prušánky. V tomto úseku se tedy doplňovaly pěší jednotky 228. střelecké divize 49. střeleckého sboru, zajišťujícího zároveň dělostřeleckou sílu operujících jednotek, jezdecké a mechanizované jednotky 4. gardového jezdeckého sboru ze stavu 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny a v neposlední řadě se záhy přidala těžká pásová obrněná technika 7. mechanizovaného sboru (především tanky T-34, samohybná děla SU-100 a tanky IS-2).

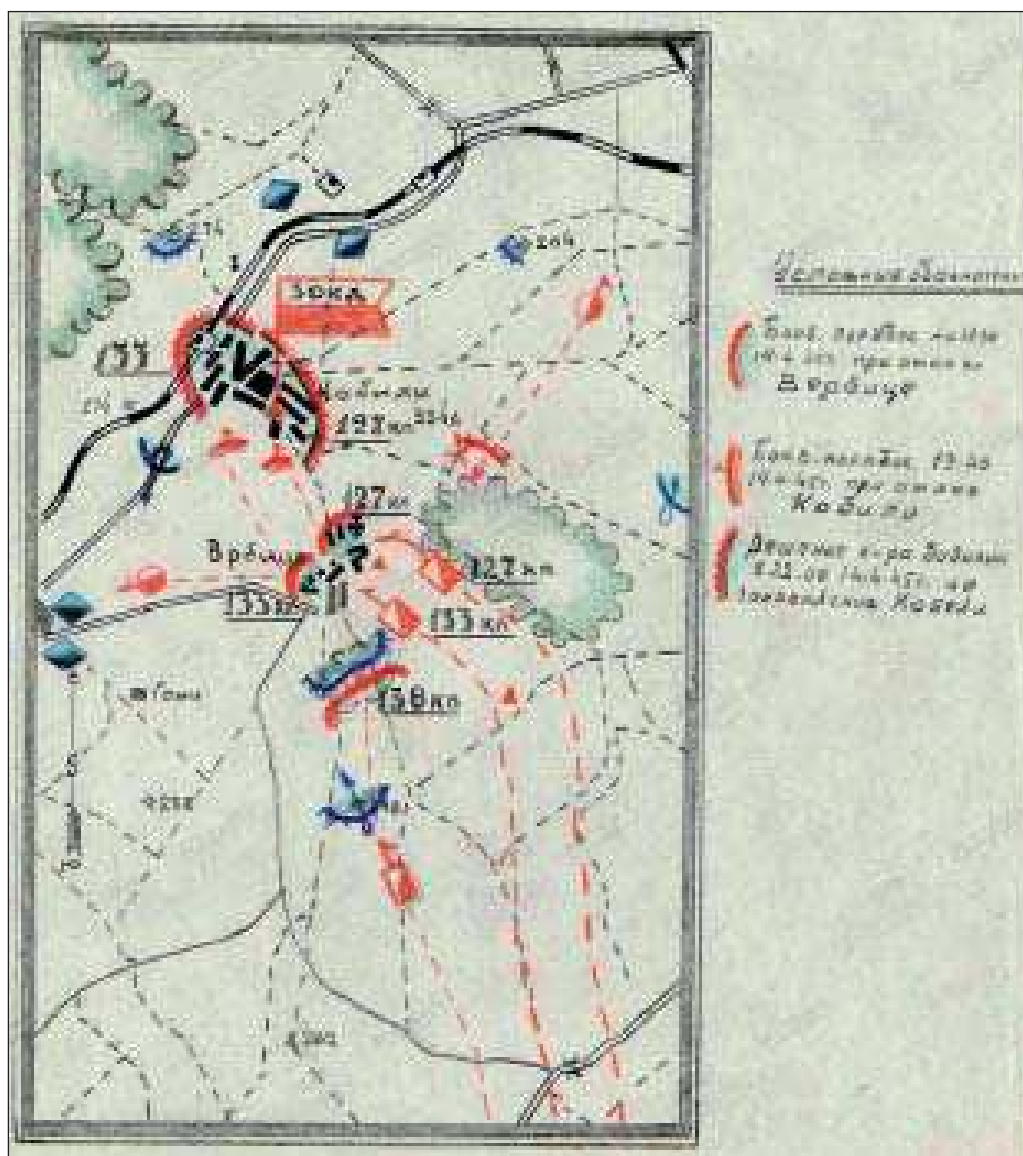
Po obsazení Čejkovic 228. střeleckou divizí se část jednotek vydala k Vrbici a část k Čejči. Nepřítel pod tlakem sovětských jednotek ustupoval v severozápadním směru. Svůj ústup kryl dělostřeleckou, minometnou i kulometnou palbou. Postup 243. střelecké divize (postupovala na levém křídle 228. střelecké divize) podporovala artilerie 31. lehké dělostřelecké brigády 11. dělostřelecké divize zálohy vrchního velitelství. V průběhu 14. dubna tato jednotka umlčela palbu 2 německých samohybných děl, zničila jeden nákladní automobil a několik čet vojáků.²⁸ Vrbice padla do sovětských rukou 14. dubna 1945 odpoledne a téhož dne k večeru bylo osvobozeno také Kobylí. Nabízely se tři směry dalšího postupu Rudé armády: obsadit Brumovice, Bořetice nebo se přes les probjoovat k Morkůvkám.

25 HRBEK, Jaroslav – SMETANA, Vít: *Draze zaplacená svoboda. Osvobození Československa 1944–1945*. Svazek II. Praha 2009, s. 224.

26 PLUHAR, J.: *Abychom*, Příloha D-6.

27 JAKL, T.: *Počty*, s. 106.

28 *Výpis z deníku bojové činnosti 31. lehké dělostřelecké brigády 11. dělostřelecké divize zálohy vrchního velitelství* (via Pamjat národa 1941–1945).

Mapa postupu 30. jezdecké divize na Kobylí (via Pamjať naroda 1941–1945)

Oproti předchozím dnům, kdy večer zapršelo a terén byl rozmoklý, se od 14. do 17. dubna počasí zlepšilo. Ve dnech 14. a 15. dubna panovalo polojasno, 16. dubna se vyjasnilo zcela. Průměrná denní teplota se pohybovala od 8 do 11 °C. Vál severní či severozápadní vítr. Viditelnost byla 14. dubna do vzdálenosti 3–6 km a v dalších dnech 6–10 km – čili velmi dobrá. Zlepšení povětrnostních podmínek přineslo také četnější letecké útoky. Dne 14. dubna ve 13.14 hod. vzlétlo 6 sovětských letounů Il-2 Šturmovik z 90. bitevního leteckého pluku pod velením gardového nadporučíka Kumskova s úkolem zaútočit na německá vojska v Kobylí.²⁹ K útoku samotnému došlo ve 13.43 hod. a bylo při něm zničeno nebo poškozeno pět automobilů, zažehnuty dva požáry a zabito kolem 10 nepřátelských vojáků. Letouny dosedly zpět na přistávací plochu ve 14.17 hod. Krytí jim poskytovaly 4 letouny Jak-9 ze stavu 122. stíhacího leteckého pluku. V 15.44 hod. vzlétlo dalších 6 strojů IL-2 z 90. bitevního leteckého pluku a tentokrát bombardovaly Němce na Vrbici. Dne 15. dubna kolem 10. hodiny dopolední bombardovala pro změnu německá Luftwaffe o síle asi 12 strojů ruské jednotky na Vrbici.

²⁹ *Bojový deník 4. gardové bitevní letecké divize* (via Pamjať naroda 1941–1945).

Rozmístění dělostřelectva před tokem Trkmanky 15. dubna 1945 v 18.00 (via Pamjať naroda 1941–1945, propojení oleáty a mapy provedeno autorem)

Německé jednotky se v noci na 15. dubna stáhly na linii Čejč – Kobylí – Velké Pavlovice. Za rozbřesku 15. dubna se jednotky 7. mechanizovaného sboru přepravily přes řeku Moravu v prostoru Lanžhota a Hodonína. Brzy se vojáci 41. gardové tankové brigády ze sestavy tohoto sboru dostali na výše zmíněnou linii a stanuli v čele útočících jednotek. Dobývání dalšího území nabylo na razanci. Němci své ustupující jednotky neustále podporovali silnou dělostřeleckou palbou (kromě kanonů a houfnic využívali také raketomety Nebelwerfer). Kolem 15. hodiny stáli Němci na linii jižní okraj Brumovic – les severozápadně od Kobylí – 1,5 km severozápadně od Bořetic – severozápadní okraj Velkých Pavlovic.³⁰ Jed-

³⁰ Výpis z deníku bojové činnosti 31. lehké dělostřelecké brigády 11. dělostřelecké divize zálohy vrchního velitelství (via Pamjať naroda 1941–1945).

notky 49. a 50. střeleckého sboru v té době bojovaly na frontové linii: 200–250 m východně od Brumovic – východní okraj lesa Ochozy – nádraží Bořetice – nádraží Velké Pavlovice. Tou dobou se 1 215. lehký dělostřelecký pluk nacházel ukrytý za Kobylskou skálou a patrně ostřeloval německé jednotky operující v prostoru Terezín – Brumovice – Kobylí. Během dne zničil jedno kulometné hnízdo a další dvě postřeloval. Částečně rozprášil četu německých vojáků. Celkem vystřelil v průběhu dne 71 protipěchotních střel a 3 zadýmovací střely. Ztráty pluk neměl.

V závěru dne 15. dubna stanuly jednotky 50. střeleckého sboru na linii Terezín – Ostrůvek (statek u Kobylí) – Kobylí – Bořetice – Velké Pavlovice – Rakvice.³¹ Nejzazší bod dobytý vojsky 2. ukrajinského frontu 15. dubna 1945 byl jižní lesní masiv Boleradické vrchoviny. Poměrně členitý lesní terén představoval pro útočící vojáky nepříjemnou překážku. Němečtí obránci (údajně z velké části mladí vojáci Hitlerjugend a vojáci z nejstarších povolovaných ročníků a Volkssturmu) navíc většinu lesních cest zaminovali, kvůli čemuž se zproblematizovalo použití techniky. Les ležící na rozhraní útočných úseků 49. a 50. střeleckého sboru (z větší části ležící v oblasti útoku 50. střeleckého sboru) obsadil v průběhu 15. dubna 910. střelecký pluk ze sestavy 243. střelecké divize 50. střeleckého sboru, jemuž velel generálmajor Merkulov. Do tohoto prostoru se vydal z Nového Poddvorova, kde se nacházel ještě 14. dubna večer. Mezi další jednotky nasazené v tomto prostoru patřil 151. tankový pluk ze sestavy 9. gardové jezdecké divize.

Podle sovětských archivních pramenů se zdá, že dobytí lesa proběhlo přímým frontálním útokem. Jiné zdroje tvrdí, že se jednalo o obchvatný manévr s účelem obejít kvalitní německou obranu na jihu Brumovic.³² Podle nálezů zbytků okopů při povrchové prospekci a nálezů množství vystřílených nábojnic, uniformových knoflíků a podobných artefaktů při amatérském průzkumu detektorem kovů se za hlavní místa bojových střetů dají označit místa křižovatek lesních cest mezi kótami 313 a 319 Ochozy, údolí mezi těmito dvěma vr-

Jagdpanzer 38 (t) Hetzer (převzato ze SCHILDBERGER, V.: Osvobození, s. 64)

31 *Bojový deník 11. dělostřelecké divize zálohy vrchního velitelství* (via Pamjať naroda 1941–1945).

32 ŽAMPACH, Vojtěch: *Směr Brno*. Brno 1975, s. 28.; srov. LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 22–23.

choly a dnešní prostor křižovatky U Boudy.³³ Ať už došlo k obsazení lesa Jakkoli, v noci na 16. dubna pronikla technika 4. gardového jezdeckého sboru na kótu 319 Ochozy a vydala se na průzkum k Morkůvkám.³⁴ Za ní postupovali kozáci. Němci proti nim vrhli několik stíhačů tanků Hetzer. Tanky 41. gardové tankové brigády ale pronikly přes les Kuntinov k Morkůvkám a později dva Hetzery zničily.

3.2. Počátek bojů o Brumovice

V průběhu 14. dubna postoupily jednotky 49. střeleckého sboru o 4 až 7 kilometrů a osvobodily Mikulčice a Dolní Bojanovice.³⁵ Večer již rudoarmějci obsadili Kobylí. Když se 14. dubna odpoledne v okolí kóty 264 Kobylská skála rozprostřelo sovětské dělostřelectvo a začalo ostřelovat obranné pozice Němců, pro většinu obyvatel Brumovic to znamenalo signál k rychlému opuštění jejich domovů a ukrytí se ve sklepech nebo v krytech připravených ve vinohradech či úbočích úvozových cest. Německá děla maskovaná na různých místech v obci opětovala palbu na pozice dosažené Sověty. Při palbě ruských děl a minometů na prozrazené německé pozice dopadly i první dělostřelecké granáty na brumovické domy. Jednalo se o stavení Josefa Bureše (č. p. 211) a dům Václava Rychlého (č. p. 161),

*Mapa rozložení jednotek 49. a 50. střeleckého sboru 53. armády v okolí Brumovic
(via Pamjať naroda 1941–1945)*

33 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 23.

34 SCHILDBERGER, V.: *Osvobození*, s. 65.

35 *Hlášení bojové činnosti 49. střeleckého sboru z 14. dubna 1945* (via Pamjať naroda 1941–1945).

v němž střepiny zranily Marii Rychlou.³⁶ V nastalé noci se k Brumovicím vydaly první oddíly průzkumníků, které se na jižním okraji obce dostaly do přestřelky s německými hlídkami a musely se stáhnout.

3.3. Bojové a průzkumné akce v obci a okolí během 15. dubna 1945

V noci na 15. dubna vybojovali muži 795. střeleckého pluku kótu 258 a následujícího rána vyrazily do útoku po boku 64. mechanizované brigády.³⁷ V průběhu 15. dubna se těžiště sovětského útoku přesunulo na les nad Kobylím a Brumovicemi. K večeru se zde bojová linie rozprostírala na severozápadním okraji lesa východně od Horních Bojanovic.³⁸ V nástupním prostoru mezi Kobylím a lesem se shromáždilo nemalé uskupení jednotek, které neuniklo pozornosti německé Luftwaffe. Dne 15. dubna ve 14 hodin bombardovalo 8 německých letadel sovětské pozice v Kobylí a Vrbici.³⁹ Při těchto náletech zahynulo velké množství koní na shromaždišti severozápadně od Kobylí (narativní prameny hovoří až o 600 zvířatech).⁴⁰ Z řad rudoarmějců zde (asi 1,5 km severozápadně od Kobylí) za leteckého útoku zahynul kupříkladu gardový kozák Fjodor Petrovič Petročenko (151. tankový pluk 9. gardové jezdecké divize), který se předtím vyznamenal v bojích o Lanžhot a Hrušky.⁴¹ V tomto momentu se vyznamenal gardový poručík Vasilij Vasiljevič Šiškin (velitel jedné z čet roty

Rozkaz F. V. Kamkova o součinnosti 36. gardového jezdeckého pluku s tanky 7. mechanizovaného sboru (via Pamjat' naroda 1941–1945)

36 Kronika obce Brumovice, s. 223.

37 Hlášení bojové činnosti 228. střelecké divize z 15. dubna 1945 (via Pamjat' naroda 1941–1945).

38 Hlášení bojové činnosti 50. střeleckého sboru z 15. dubna 1945 (via Pamjat' naroda 1941–1945).

39 Hlášení bojové činnosti 53. armády z 15. dubna 1945 (via Pamjat' naroda 1941–1945).

40 Kronika obce Brumovice, s. 227.

41 Internetová databáze Podvig naroda. <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>.

protiletadlových kulometů 41. gardové tankové brigády). Jeho četa zahájila zuřivou palbu z kulometů DŠK-38 ráže 12,7 mm a podařilo se jí sestřelit jeden letoun Messerschmitt Bf 109 (pravděpodobně ze stavů III. skupiny 10. Schlachtgeschwader pod velením majora Horsta Steinhardta). Za svůj pohotový čin byl Šiškin vyznamenán řádem Velké vlastenecké války 2. stupně. Dosud se nepodařilo vypátrat místo dopadu letadla ani celou událost potvrdit z německých pramenů.

Tanky a samohybná děla 7. mechanizovaného sboru vyrazily 15. dubna v 10.00 z linie Moravský Žižkov – Starý Poddvorov do útoku, zatímco 41. gardová tanková brigáda útočila na nepřítele ve směru Vrbice, Kobylí, Brumovice. V 17.00 po zlomení tvrdošijné obrany protivníka se dostal 2. tankový prapor až na severní okraj Brumovic, kde jeho stroje zastavil protitankový příkop naplněný vodou.⁴² Velitel brigády přikázal prozkoumat možná místa obejítí překážky. Další jednotkou osvobozující Brumovice byl 36. gardový jezdecký pluk. Jeho velitel dostal od svého nadřízeného (generálporučíka Kamkova) v 15.20 rozkaz ke zkoordinování útoku s postupem jednotek 7. mechanizovaného sboru (myšleny pravděpodobně tanky 41. gardové tankové brigády) a dobytí Brumovic do večera 15. dubna.⁴³ Postup se ale zbrzdil a začaly pozíční boje. Ve 20.10 proto vydal velitel 4. gardového jezdeckého sboru generálporučík Kamkov rozkaz veliteli 36. gardového jezdeckého pluku k zastavení postupu a opevnění se na dosažené linii.⁴⁴ K večeru 15. dubna se oddíly 228. střelecké divize 49. střeleckého sboru nacházely půl kilometru jihovýchodně od Terezína a držely jižní okraj

Rozkaz F. V. Kamkova o zastavení bojů o Brumovice (via Pamjať naroda 1941–1945)

42 *Bojový deník 7. mechanizovaného sboru* (via Pamjať naroda 1941–1945).

43 Rozkaz F. V. Kamkova veliteli 36. gardového jezdeckého pluku z 15. dubna 1945 15.20 hodin (via Pamjať naroda 1941–1945).

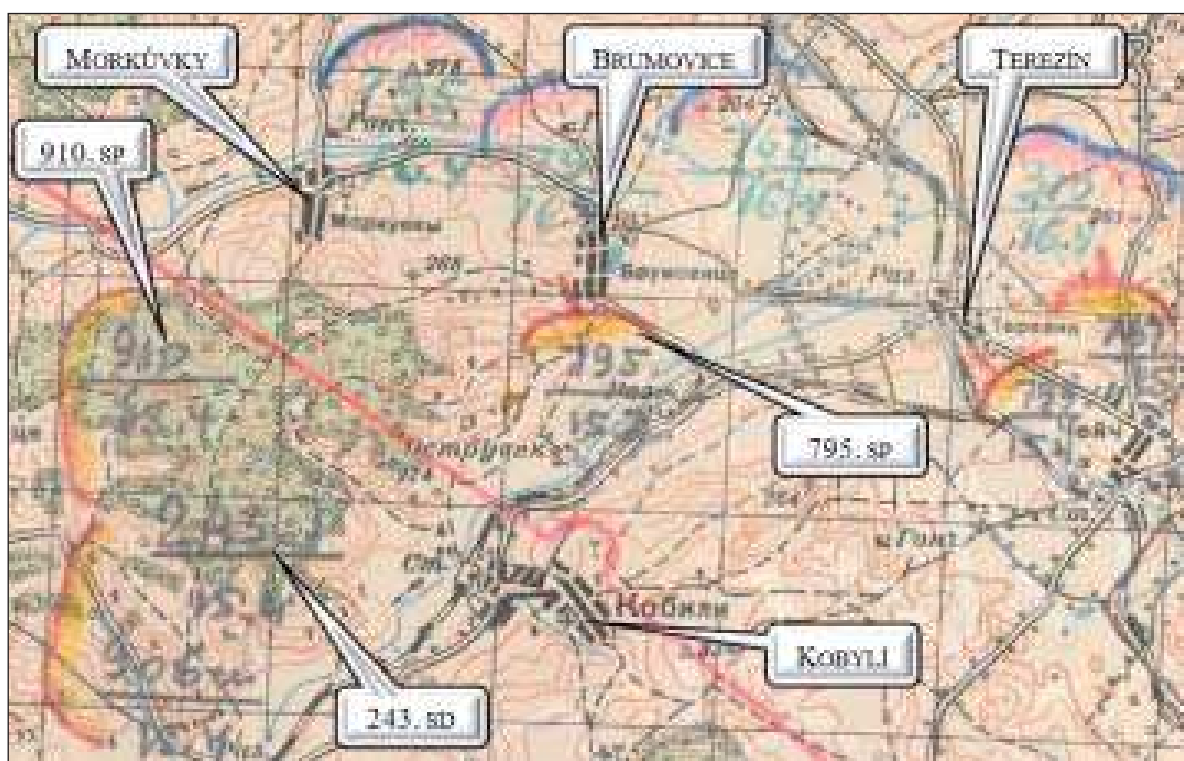
44 Rozkaz F. V. Kamkova veliteli 36. gardového jezdeckého pluku z 15. dubna 1945 20.10 hodin (via Pamjať naroda 1941–1945).

Brumovic.⁴⁵ Při dobývání pily na jižním okraji Brumovic došlo podle vzpomínek pamětníka F. Páleníka „i na bodáky a facky.“⁴⁶ 243. střelecká divize 50. střeleckého sboru obsadila les severozápadně od Kobylí a držela jihovýchodní okraj Bořetic. Další bojové akce měly pokračovat od rána následujícího dne.

Patrně v reakci na přisunutí 7. mechanizovaného sboru do útoku na Brno vrhli Němci 15. dubna na úseku fronty 49. střeleckého sboru (toho dne se táhnoucí od Brumovic přes Terezín a Hovorany k Místřínu) 8. tankovou divizi ze stavu 1. tankové armády generála Waltera Nehringa.⁴⁷ V jejím stavu se nacházel 28. a 98. mechanizovaný pluk a 10. tankový pluk. Celkově divize představovala sílu 83 tanků a samohybných děl (ponejvíce šlo o stroje Pz.IV, Pz.V Panther, Jagdpanzer 38 (t) Hetzer a Jagdpanther) a 13 protitankových kanonů Pak ráže 7,5 cm na motorizovaných lafetách RSO.⁴⁸

3.4. Noc na 16. dubna 1945 – nejtvrdší střetnutí obrněné techniky

V noci mezi 15. a 16. dubnem se postup zdánlivě zastavil. Ve skutečnosti ale v této době vyrazily na průzkum tanky 2. tankového praporu 41. gardové tankové brigády. Sověti využili faktu, že Němci zapomněli (nebo nestačili) zničit most přes řeku Trkmanku u tzv. Ostrůvku (statek stojící uprostřed polí mezi Kobylím a Brumovicemi, ležící na kobylském katastru). Přes tento most směřoval postup tanků a další techniky. Záznamy v ruských archívech ovšem nepopírají ani hypotézu o průjezdu sovětské obrněné techniky lesem a vyražení k Brumovicím ze západu. Na rozvědku za snížené viditelnosti se do členitého terénu vydal tank, jehož řidičem byl gardový seržant Michajl Matvějevič Aljenin, který za zdárné splnění tohoto úkolu získal řád Velké vlastenecké války 1. stupně. Aljenin vedl svůj tank přesně

Detailnější výřez z mapy na straně 130 (upraveno autorem)

45 Hlášení bojové činnosti 53. armády z 15. dubna 1945 (via Pamjat' naroda 1941–1945).

46 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 24.

47 *Bojový deník 49. střeleckého sboru* (via Pamjat' naroda 1941–1945).

48 JAKL, T.: *Počty*, s. 105.

po zadané trase. Po průniku do vesnice zlikvidovala jeho posádka tři ohniska nepřátelské palby. Tím byl zabezpečen postup dalších tanků čety. V obci byl posádce zadán úkol zničit tankoborníky, vyzbrojené Panzerfausty, skrývající se v domech. V následném boji jeho posádka přemohla jedno dělo a tři tankoborníky nepřítel.

Do bojů o obec zasáhl také 36. gardový jezdecký pluk, který přemohl odpor německé pěší roty s minometnou baterií a dvěma obrněnými transportéry. Ve 2 hodiny po půlnoci se zakopal na dosažené linii. Jezdeckvo používalo taktiku menších útočných skupin (po zhruba 15 mužích), které měly využívat v bojích samopalů, lehkých kulometů a ručních granátů a podpory samostatně rozmístěných protipěchotních a protivzdušných kanonů. Protivník z řad 28. mechanizovaného pluku 8. tankové divize, 711. pěší divize a 21. policejního pluku SS se ale na linii Brumovice – Morkůvky – Boleradice – Kurdějov velmi tvrdě bránil. Nad ránem 16. dubna se vyznamenal stroj gardového podporučíka Grigorije Fjodoroviče Čebanjuka, který plnil průzkumné úkoly a přitom zneškodnil jeden německý tank (nepotvrzeno z jiných zdrojů) a 5 tankoborníků s Panzerfausty. Strhl na sebe nepřátelskou palbu, čímž umožnil 2. tankovému praporu odhalit nepřátelská ohniska odporu. V nerovném boji o obec ustřelil nepřátelský granát Čebanjukovu tanku hlaveň kanonu. Posádka pokračovala v boji pásy tanku, palbou kulometů a ručními granáty proti dorážejícím Němcům. Údajně zabila až 20 vojáků protivníka. Na pravém křídle se útočící tanky potýkaly s palbou dobře maskovaného protitankového kanonu. Pozici německého děla odhalil adjutant štábu 2. tankového praporu gardový poručík Michajl Ivanovič Kolmogorov. Ten se sám vydal na průzkum a podal tankistům informace o poloze kanonu, jenž byl následnou přesně mířenou palbou zničen. Podle výpovědi pamětníka, pana Františka Kuchyňky, se kanon skrýval v parčíku před dnešní hasičskou zbrojnicí. Průběh rozvědky podporoval svou palbou tank gardového podporučíka Vasilije Josifoviče Revy. Ten zahájil palbu na nepřítel, čímž napomohl splnění úkolu rozvědky. Přitom zasáhl jeden nepřátelský tank a vyřadil z boje dva německé kulometry.

V noci na 16. dubna 1945 se vyznamenalo hned několik dalších tankových posádek. Stroj gardového podporučíka Ivana Jakovleviče Larjuchina se jako jeden z prvních probojoval na okraj obce. Na své cestě zničil jedno dělo a dva minometry. Mezi prvními se pod silnou dělostřeleckou palbou díky výbornému manévrování probojovala do obce také posádka tanku gardového staršího seržanta Petra Alexejeviče Ivšina.⁴⁹ Vzápětí zahájila pouliční boje. Do rána tato posádka zlikvidovala dvě německá dělostřelecká postavení, jeden minomet, zničila asi pět tankoborníků, zabila na 15 vojáků a zajala 6 německých vojáků. Mezitím tank gardového seržanta Michajla Vasiljeviče Lavrentěva provedl přes zhoršenou viditelnost a nepřehlednost kopcovitého zalesněného terénu rozhodný výpad, jímž pronikl předním okrajem obranné linie protivníka a rozpoutal boj v hloubi jeho obrany. V průběhu noci palbou i pásy svého tanku eliminoval jednu minometnou baterii a na 15 německých vojáků a důstojníků protivníka. Navíc se jeho posádce povedlo zajmout jednoho nepřátelského důstojníka a čtyři vojáky. Když padl velitel tanku, ujal se velení gardový seržant Lavrentěv. Za svou rozhodnou činnost si vysloužil řád Velké vlastenecké války 1. stupně. Mezi vyznamenané posádky patří také stroj gardového staršího seržanta Konstantina Michajloviče Alexandrovského.⁵⁰ Jeho posádka se přesně dle zadaného úkolu probíla do vesnice. Na své cestě palbou z děla a kulometu svého tanku vyřadila z boje jednu baterii protitankového

49 Složení posádky bylo: střelec z kulometu, gardový starší seržant Petr Alexejevič Ivšin, řidič-mechanik, seržant Nikolaj Arsentěvič Malcev, střelec z kanonu, gardový seržant Alexej Ivanovič Dorochin a nabíječ kanonu, seržant Alexej Antonovič Ignatěv. Zdroj: Internetová databáze *Podvig naroda*. <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>.

50 Ve složení: střelec z kulometu, gardový starší seržant Konstantin Michajlovič Alexandrovskij, řidič-mechanik, gardový seržant Vasilij Fedosejevič Pupynin, střelec z kanonu, gardový seržant Alexandr Pavlovič Kaširin a nabíječ kanonu, gardový staršina Petr Andrejevič Darmoros. Zdroj: Internetová databáze *Podvig naroda*. <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>.

dělostřelectva a cca 15 německých vojáků a důstojníků. Během několika dní vyřadila tato posádka z boje čtyři nepřátelská děla, dva minomety a cca 20 vojáků a důstojníků.

3.5. 16. duben 1945 – den vyčišťovacích bojů a konečného osvobození obce

V pondělí 16. dubna v 7 hodin ráno se pustily oddíly 795. střeleckého pluku do vyčišťovacích bojů brumovické zástavby.⁵¹ V průběhu bojů padl v zahradě domu č. 9 styčný důstojník 795. střeleckého pluku gardový kapitán Ryžov (okolnosti vylíčený v kapitole 6.2), u kterého se nacházel soupis platných radiových kódů pro divizní dělostřeleckou síť.⁵² Tyto dokumenty Němci ukořistili, v důsledku čehož muselo vedení divizní dělostřelecké spojařské sítě změnit smluvené kódy. Sovětské tanky se v noci sice dostaly až do středu obce, ale přisunutými německými posilami byly donuceny stáhnout se zpět a v průběhu 16. dubna musely bojovat o střed vesnice znovu. V tomto boji o ovládnutí obce se vyznamenala posádka tanku s velitelem, jehož jméno není známo.⁵³ Jeho tank vyřadil z boje dvě německá děla, jeden minomet a tři (resp. 8) tankoborníků.

Šifrovka o smrti kapitána Ryžova (via Pamjať naroda 1941–1945)

51 Hlášení bojové činnosti 228. střelecké divize z 16. dubna 1945 (via Pamjať naroda 1941–1945).

52 Šifrovka plukovníka Korševňuka ze 17. dubna 1945 (via Pamjať naroda 1941–1945).

53 Známí jsou jen tři členové této posádky: střelec z kulometu, gardový starší seržant Michajl Semjonovič Rogačev, řidič-mechanik, gardový seržant Grigorij Filippovič Kočetov a nabíječ kanonu, gardový seržant Petr Jegorovič Fadějev. Zdroj: Internetová databáze *Podvig naroda*. <http://podvig-naroda.mil.ru/podvig-flash/>.

Sovětský voják Ivan Ivanovič Biňkovskij v Brumovicích se samopalem PPŠ-41 Špagin (archiv autora)

Mezi vyznamenanými za boje o Brumovice nejsou pouze tankisté a průzkumníci. Zachoval se příběh jednoho ze zdravotníků 2. tankového praporu. Gardový voják Grigorij Alexejevič Gordus prokázal nesmírnou obětavost v průběhu 16. dubna, kdy byla těžce raněna posádka jednoho ze sovětských tanků T-34. Podle určitých indicií by se mohlo jednat o stroj s bílým číslem -215- na věži (viz dále). Při probíjení se k raněným tankistům narazil voják Gordus na odpor ze strany německých samopalníků. Okamžitě vzplál krátký, ale úporný boj. Poté, co se ukryl mezi hromadami cihel, zneškodnil Gordus krátkými dávkami ze svého samopalu pět německých vojáků, čímž si probil cestu k tanku. Evakuoval posádku stroje a poskytl jejím členům první pomoc. Následně sám pokračoval v plnění svého úkolu. Sovětská vojska podporovaly i vzdušné síly. Dle svědectví pana Františka Krátkého dopadly na Brumovice poblíž dnešního obecního úřadu čtyři letecké pumy, z nichž dvě po dopadu explodovaly.⁵⁴

V poledne dosahovala frontová linie zhruba po faru, ale situace byla velmi nepřehledná. Německá vojska jako krytí ústupu zapálila celou ulici na Horním konci a několik domů na Drahách.⁵⁵ O nepřehlednosti frontové linie svědčí vzpomínka pana Bořivoje Dvořáka: „Můj kamarád, Franta Jordáněk, se skrýval ve Žlábku u své babičky. Myslel si, že boje už skončily, a chtěl se podívat, jak to vypadá u nich doma. Nevěděl, že zatímco ve Žlábku se Rusové vítali s občany, u kostela boje teprve vrcholily a u nás ještě byli Němci. Nedbaje nebezpečí se vydal na cestu. Když se blížil ke škole, zařval na něj ruský voják, aby se schoval. Franta skočil do příkopu u silnice a doplazil se až k nám. Když jsem se ho ptal, jak to vypadá ve Žlábku, místo odpovědi vytáhl z kapsy paklík ruského tabáku. Poznal jsem, že se tam již slaví vítězství.“⁵⁶ Sovětské jednotky postupovaly

54 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 38.

55 *Kronika obce Brumovice*, s. 224.

56 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 33.

valy dále na sever obce a zbytek vesnice se dočkal osvobození do 18. hodiny.⁵⁷ Některé prameny udávaly jako den osvobození 15. duben 1945, ale jak ukazují odstavce výše vycházející z ruských archivních pramenů, jednalo se o 16. duben.⁵⁸ Toto datum uvádí i dobový rudoarmějský tisk RODINA ZOVĚT.

V Brumovicích zůstaly po bojích stát tři sovětské vyřazené tanky T-34. Přesné okolnosti jejich zničení nejsou známy, ale lze se domnívat, že některý tank mohl dostat zásah v důsledku nedostatečné spolupráce s pěchotou. Na tento fenomén, který způsobil ztrátu více ruských strojů, si ex post stěžovali velitelé 49. střeleckého sboru.⁵⁹ Dva sovětské tanky T-34 (označení -208- a -210-) projely za bojů zahradami domů z jihu obce na Dolní konec. Zde utrpěly zásahy pravděpodobně protitankového kanonu nebo od německých tankoborníků s Panzerfausty. Tank s označením -215- (bílou barvou na věži tanku), kterému velel pravděpodobně starší seržant Jušin, prorazil zátaras z dřevěných kůlů a dostal se až na horizont kopce ve středu vesnice. Jednalo se o stroj T-34/85 ze závodu č. 112 Krasnoje Sormovo v Nižním Novgorodu. Opodál ale číhal skrytý za velkou hruškou u evangelické modlitebny německý stíhač tanků. Byl to německý stroj protektorátní výroby Jagdpanzer 38 (t) Hetzer. Jeho posádka měla doslova „políčeno“ na příjíždějící ruské tanky. Dobře mířenou střelou z kanonu ráže 75 mm vyřadila ruský tank z boje. Posléze změnila německá posádka místo úkrytu, protože se palbou prozradila, a očekávala sovětskou odvetnou střelbu. Tuto událost popsal očítý svědek pan Jaroslav Třeštík.⁶⁰

Ruský tank T-34 „bílá -215-“ zničený ve středu Brumovic (archiv autora)

Značné ztráty (jako kupříkladu smrt kapitána Ryžova) způsobovala taktika německých jednotek, které vyčkávaly ve sklepech nebo na půdách domů. Po přechodu prvních jednotek (ponejvíce kozáků) začaly pálit na rudoarmějce ze zálohy, čímž vnášely mezi útočící

57 *Kronika obce Brumovice*, s. 224.

58 KORDIOVSKÝ, Emil: *Brumovice 1250–2000* (Knihnice Jižní Moravy č. 23). Znojmo 2000, s. 14.

59 *Bojový deník 49. střeleckého sboru* (via Pamjat' naroda 1941–1945).

60 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 44.; srov. DOLEŽAL, Petr: *7. mechanizovaný sbor v roce 1945*. In: *Diorámy a bojovka*. Praha 2010, s. 33, který tvrdí, že datum zničení tanků bylo 15. dubna, zatímco J. Třeštík se kloní k 16. dubnu v ranních hodinách.

jednotky zmatek. Místy docházelo k tomu, že Němci nechali projít sovětskou těžkou technikou a jezdecko a svou útočnou sílu koncentrovali na pěší oddíly postupující ve druhém sledu. Tím se celá situace stávala velmi nepřehlednou a je to patrně jedním z důvodů, proč se popis bojů o Brumovice zdá tak spletitý.

3.6. Postup jednotek Rudé armády v okolí Brumovic

Na pravém křídle se již 15. dubna ve 23.00 připravil k útoku 799. střelecký pluk a během 16. dubna vyrazil do bojů o silnici mezi Terezínem a Brumovicemi. V 16.00 již vedli vojáci 795. střeleckého pluku prudké boje 1 km jihovýchodně Morkůvek. Mezitím další dva střelecké pluky (767. a 799.) ze stavu 228. střelecké divize společně bojovaly o Terezín. Navečer 16. dubna bojovaly jednotky 228. střelecké divize o kótu 204 Stádliska severoseverovýchodně od Brumovic a o Morkůvky.⁶¹ Do konce dne měly za úkol ve spolupráci s 64. mechanizovanou brigádou obsadit Krumvíř a Klobouky. Tento úkol se jim ale splnit nepodařilo. Kvůli silné dělostřelecké a minometné palbě německých obránců a protiútokům z Krumvíře držela 64. mechanizovaná brigáda s vypětím všech sil pouze dosud získané pozice.

Proti vojskům 4. gardového jezdeckého sboru, stojícím 16. dubna večer na linii Brumovice – Morkůvky – Boleradice – Kurdějov, tou dobou stál německý 28. mechanizovaný pluk 8. tankové divize, 711. pěší divize a 21. policejní pluk SS.⁶² Ty disponovaly celkem 15–16 samohybnými děly, 8–10 obrněnými transportéry a 4–5 minometnými bateriemi, díky kterým kladly poměrně houževnatý odpor. V průběhu 16. dubna atakovala 41. gardová tanková brigáda ve spolupráci s 64. mechanizovanou brigádou německou obranu Morkůvek a Klobouk. Nepřítel se ale opevnil na kopcích nad těmito lokalitami a využíval palbu dělostřelectva a obrněné techniky k zastavení postupu Rudé armády. Ta na podporu tankových jednotek povolala 1 848. pluk protitankového dělostřelectva (ze stavu 30. samostatné brigády protitankového dělostřelectva zálohy vrchního velitelství), který se rozmísil 1 km západně od Brumovic a začal ostřelovat německé jednotky 57 mm a 76 mm kanony. K 6. hodině večerní obsadily jednotky 41. gardové tankové brigády a 49. střeleckého sboru Morkůvky a kótu 204 Stádliska mezi Brumovicemi a Krumvířem. Další dělostřeleckou podporu představoval 1215. lehký dělostřelecký pluk, který v průběhu 16. dubna umlčel palbu dvou německých 75 mm dělostřeleckých baterií a rozprášil necelou četou vojáků.⁶³ Následně se přemístil do prostoru Zaječí.

Za účelem rozvinutí úspěchů útočného hrotu se 63. mechanizovaná brigáda 15. dubna večer shromáždila v Kobylí a 16. dubna v 6.00 vyrazila do útoku směrem na Boleradice.⁶⁴ Narazila ovšem na úpornou obranu protivníka podpořenou záseky a podminováním lesních cest. Během dne však zlomila odpor nepřítele a ve 12.00 Boleradice obsadila. Na Morkůvky postupoval 151. tankový pluk 9. gardové jezdecké divize. Četa samopalníků dostala za úkol obsadit most ve směru postupu a zabezpečit jej do příjezdu tanků. Jako první dosáhl mostu gardový kozák Alexandr Stěpanovič Kiselev. Přestože se ocitl pod silnou palbou nepřítele, zjistil, že je most podminovaný a vede od něj kabel. Pohotově jej přeřezal, čímž most zachránil od poškození nebo zničení. V průběhu bojů v okolí mostu padl. Za své činy byl vyznamenán 2. stupněm řádu Velké vlastenecké války.⁶⁵

61 *Hlášení bojové činnosti 53. armády z 16. dubna 1945* (via Pamjať naroda 1941–1945).

62 *Bojový deník 4. gardového jezdeckého sboru* (via Pamjať naroda 1941–1945).

63 *Výpis z deníku bojové činnosti 31. lehké dělostřelecké brigády 11. dělostřelecké divize zálohy vrchního velitelství* (via Pamjať naroda 1941–1945).

64 *Bojový deník 7. mechanizovaného sboru* (via Pamjať naroda 1941–1945).

65 Internetová databáze *Podvig naroda*. <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>, citováno 12. 4. 2017.

Po obsazení lesa severně od Kobylí 16. dubna pokračoval 910. střelecký pluk ze stavu 243. střelecké divize ve směru postupu na severozápad, obsadil Němčičky a Horní Bojanovice a rozprostřel se mezi Boleradicemi a Kurdějovem, 243. střelecká divize se toho dne dostala až na kótu 401 Holý vrch nad Kurdějovem.⁶⁶ Po bojích byla v lese mezi Morkůvkami a Kobylím proražena tanky nová cesta.⁶⁷ Po jejích stranách leželi padlí vojáci obou stran a množství rozházené výstroje a výzbroje. U „Židova Ochozu“ (nebo též „Židova pole“) byl náletem zničený ruský trén a zahynulo tam na 100 koní.

Tanky 63. mechanizované brigády 16. dubna ráno neúspěšně zaútočily od Brumovic na Krumvív a později se snažily prorazit od Morkůvek ke Kloboukám. Po neúspěchu se brigáda vydala na přesun k Nikolčicím. Zatímco 41. gardová tanková brigáda dočasně zastavila svůj postup v Brumovicích a Morkůvkách, 64. mechanizovaná brigáda zůstala 16. dubna stát před Terezínem.⁶⁸ Předala svůj úsek pěším jednotkám 57. střeleckého sboru a projela kolem Kobylské skály a zaútočila na Terezín z boku. Obec byla dobyta 16. dubna odpoledne. Ze 7. mechanizovaného sboru zůstala na úseku Krumvív – Klobouky u Brna pouze 64. mechanizovaná brigáda, zbytek sboru se v noci z 16. na 17. dubna přesunul k Velkým Němčicím a následně zahájil postup na Brno.

3.7. Schéma sovětských jednotek podílejících se na osvobození Brumovic

- 53. armáda (pod velením generálplukovníka I. M. Managarova)
 - 49. střelecký sbor (pod velením generálmajora G. N. Těrentěva)
 - 228. střelecká divize (pod velením generálmajora I. N. Jesina)
 - **795. střelecký pluk**⁶⁹ (pod velením podplukovníka Fjedotova/Fjedotova)
 - 799. střelecký pluk (pod velením majora Potašnakova)
 - 669. dělostřelecký pluk
 - 605. samostatný spojařský prapor (náčelník štábu kapitán Stimenko)
- 1. gardová jezdecko-mechanizovaná skupina (pod velením generálporučíka I. A. Plijeva)
 - 4. gardový jezdecký sbor (pod velením generálporučíka F. V. Kamkova)
 - 9. gardová jezdecká divize (pod velením plukovníka I. J. Lučka)
 - 30. gardový jezdecký pluk
 - 10. gardová jezdecká divize (pod velením generálmajora S. T. Šmujla)
 - **36. gardový jezdecký pluk** (pod velením gardového majora Myslina)
- 7. mechanizovaný sbor (pod velením generálmajora F. G. Katkova)
 - **41. gardová tanková brigáda** (pod velením plukovníka A. I. Laptěva)
 - **2. tankový prapor** (pod velením gardového kapitána Sučkova-Kondraševa)
 - 63. mechanizovaná brigáda (pod velením podplukovníka M. M. Prokofjeva)
 - 64. mechanizovaná brigáda (pod velením podplukovníka I. N. Očakovského)
 - 5. horská ženijní brigáda
 - **136. samostatný ženijní prapor** (pod velením gardového majora Stadnika)
- 11. dělostřelecká divize zálohy vrchního velitelství
 - 31. lehká dělostřelecká brigáda
 - 1 215. lehký dělostřelecký pluk
- 30. samostatná stíhací protitanková dělostřelecká brigáda zálohy vrchního velitelství
 - **1 848. pluk protitankového dělostřelectva**

66 Hlášení bojové činnosti 53. armády z 16. dubna 1945 (via Pamjať naroda 1941–1945).

67 SCHILDBERGER, V.: *Osvobození*, s. 66.

68 Tamtéž, s. 67–71.

69 Tučnou kurzívou jsou vyznačeny jednotky, které se jako celek přímo zúčastnily bojů, nadřazené jednotky jsou uvedeny pro znázornění hierarchie vojenských uskupení, ostatní zmíněné jednotky se zúčastnily bojů o Brumovice pouze hypoteticky (viz seznam padlých rudoarmějců).

Ilustrační tabulka znázorňuje sílu 4. gardového jezdeckého sboru před boji na jižní Moravě a po nich. Číslo před lomítkem představuje stav 25. března 1945 a za lomítkem 1. května 1945.⁷⁰ Stavby všech vojáků poklesly prakticky o třetinu. Rozdíl v počtu zbraní není markantní. Počet koní poklesl o méně než polovinu, zatímco počet automobilů mírně vzrostl, což svědčí o postupné motorizaci přepravy dělostřeleckého materiálu.

Tabulka 1 – Početní stavy 4. gardového jezdeckého sboru

	9. gjd	10. gjd	30. jd	velitelství	úhrnem
důstojníků	464 / 354	465 / 339	479 / 322	657 / 437	2065 / 1452
seržantů	1197 / 899	1155 / 749	1139 / 720	816 / 741	4307 / 3109
vojínů a poddůstojníků	3831 / 2502	3853 / 2228	3849 / 2078	2239 / 2042	13772 / 8850
úhrnem	5492 / 3755	5474 / 3316	5467 / 3120	3712 / 3220	20144 / 13411
celkem koní	4202 / 2690	4436 / 2409	4389 / 2763	870 / 746	13897 / 8608
celkem ručních zbraní	2685 / 2229	2986 / 2255	2826 / 2184	2846 / 1973	11343 / 8641
kanonů 76 mm ZIS-3	10 / 11	12 / 8	12 / 10	19 / 13	53 / 42
kanonů 76 mm PA	11 / 10	12 / 11	12 / 11	- / -	35 / 32
kanonů 45 mm	12 / 9	10 / 10	12 / 8	- / -	34 / 27
tanků všech typů	20 / 2	18 / 4	20 / 2	- / -	58 / 8
obrněné techniky	5 / -	6 / 3	4 / 4	27 / 17	42 / 24
automobilů	108 / 105	87 / 96	85 / 98	414 / 405	694 / 704
protitankových pušek	71 / 57	72 / 56	72 / 16	92 / 215	307 / 344

4. Další postup frontové linie k Brnu

Poté, co se jednotky 6. gardového jezdeckého sboru spolu s jedním praporem ze stavu 7. mechanizovaného sboru severně od Uherčic dostaly za řeku Svratku, přeskupil generálmajor Katkov jednotky 7. mechanizovaného sboru na tento směr, aby podpořil rychlý postup na Brno.⁷¹ Úsek 7. mechanizovaného sboru převzaly jednotky 53. armády. V prostoru Brumovic se jednalo o 228. střeleckou divizi, která prováděla osvobození Klobouk a dalších obcí na silničním tahu Hodonín – Brno. V průběhu 17. dubna podřídil maršál Malinovský 7. mechanizovaný sbor přímému velení 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny generála Plijeva, jejíž stavby bojové techniky se po urputných bojích ztenčily prakticky na polovinu. Společně tato skupina osvobodila řadu lokalit jižně od Brna. 18. dubna se jednotky skupiny probjovaly k Popůvkám a dostaly se až na 5 až 6 km vzdálenost od Brna (velitel skupiny armád Mitte polní maršál Ferdinand Schörner vydal již 16. dubna rozkaz k vysunutí německé obrany na výšiny nad Židlochovice, čímž se těžiště bojů mělo přesunout na předpolí Brna, čemuž rudoarmějci zamezili obsazením kóty 355 – nejtvrďší boje se následně rozhořely u Ořechova).⁷² Průzkumné jednotky se dostaly dokonce až na jihozápadní okraj Brna, ale stáhly se zpět. Německá vojska však 20. dubna zahájila protiútok a obklíčila sovětské jednotky (mj. 41. gardovou tankovou brigádu, která předtím osvobozovala Brumovice) a připravila jim perné chvílky. Tankisté nelenili a začali vyvíjet prakticky partyzánskou činnost v týlu nepřítele, který zacelil obrannou linii. Obklíčení se podařilo prolomit o tři dny později.

Ráno 23. dubna stály v prostoru Boleradické vrchoviny tanky 6. gardové tankové armády pod velením generálplukovníka tankových vojsk Kravčenka společně s námořní pěchotou připravené k útoku na Brno. Ve 13.00 byly zasazeny do průlomu směřovaného od Těšan

⁷⁰ Hlášení 4. gardového jezdeckého sboru (via Pamjať naroda 1941–1945).

⁷¹ PLUHAR, J.: *Abychom*, s. 61–64.

⁷² ŽAMPACH, V.: *Od Hronu*, s. 20.

a Moutnic na Újezd u Brna a Slatinu. Do večera 24. dubna dosáhly tanky 6. gardové tankové armády linie Šlapanice – Tuřany.⁷³ Rozhodujícím dnem útoku na Brno se stal 25. duben. Jednotky 6. gardové tankové armády se k Brnu probíjaly od severovýchodu, zatímco jednotky 7. mechanizovaného sboru od jihozápadu až k severozápadu. Dopoledne tankisté 6. gardové tankové armády dorazili na brněnská předměstí Líšeň, Maloměřice a Obřany a do večera je obsadili, 7. mechanizovaný sbor společně s 4. gardovým jezdeckým sborem obsadil Ostopovice, Bosonohy a Nový Lískovec. Následujícího dne pronikli rudoarmějci do centra města a s výjimkou několika předměstí bylo celé Brno osvobozeno. Po dobytí Brna jednotky Rudé armády dostaly od maršála Malinovského příkaz k vyražení do útoku na Vyškov, Prostějov a Olomouc. Osvobození města Brna (resp. jeho předměstí) dokončily jednotky 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny a 7. mechanizovaného sboru.

Ztráty Rudé armády při brněnské části bratislavsko-brněnské operace čítaly na 6 271 padlých a 21 787 raněných vojáků.⁷⁴ Největší ztráty (přepočteno na dny skutečného bojového nasazení) utrpěly oddíly 53. armády a 7. mechanizovaného sboru. Vojáci 2. ukrajinského frontu se na sklonku druhé světové války vydaly ku Praze. Vojáci 53. armády, jejíž oddíly předtím bojovaly o Brumovice, kupříkladu 11. května 1945 osvobodily Ledec nad Sázavou, Humpolec a Havlíčkův Brod.⁷⁵

5. Týlové jednotky Rudé armády a jejich soužití s obyvateli Brumovic

Okamžitě po přechodu fronty musela být řešena situace bezvládním nahrazením německé okupační správy sovětskou vojenskou správou. Teprve později se začala reorganizovat obecní samospráva. Dne 23. dubna 1945 vzniká v Brumovicích místní národní výbor, ve kterém měly stejné (tedy paritní) zastoupení příslušníci čtyř stran Národní fronty (Komunistické strany Československa, Československé sociální demokracie, Československé strany lidové a Československé strany národně socialistické).⁷⁶ Předsedou národního výboru se stal František Ševela (č. p. 65) a mandát tohoto výboru trval do voleb v roce 1946. V těchto volbách zvítězila Československá strana lidová počtem 450 hlasů a předsedou národního výboru se stal Tomáš Fanta (č. p. 41). Následovala Československá strana národně socialistická se 160 hlasy, Komunistická strana Československa se 140 hlasy a Československá sociální demokracie se 74 hlasy. V den vítězství, kdy pro východního spojence – Svaz sovětských socialistických republik – skončila druhá světová válka, 9. května 1945, se v Brumovicích konaly velkolepé oslavy. Po projevech předsedy MNV Ševely a správce školy Štefana následoval slavnostní průvod obcí. Za hry hudebních nástrojů a provolávání slávy osvoboditelům se shromáždění dostalo až na hřbitov, kde uctilo památku padlých rudoarmějců.⁷⁷

První letmé zkušenosti s osvoboditeli brzy vystřídaly dlouhodobější vztahy s týlovými jednotkami. Skoro v každém domě byli ubytovaní sovětské vojáci různých hodností. Soužití obyvatel s rudoarmějci ovlivňovala celá řada faktorů. Někteří muži, kteří prošli čs. legiemi v Rusku nebo ruskými zajateckými tábory, uměli rusky a s osvoboditeli se obstojně domluvili, takže měli výhodu přátelštějších vztahů. Ostatní obyvatelé byli samozřejmě rudoarmějci vděční za zbavení nacistické tyranské nadvlády, ale jejich vztah k nim byl již chladnější. Mnozí z nich měli v paměti incidenty, které viděli za osvobozovacích bojů, kdy docházelo k spěšnému zabavování dobytka, povozů a jiných komodit, ale tu a tam docházelo i k olupování místních obyvatel o hodinky, zásoby vína, jídla, ba dokonce ke

73 BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti*, s. 33–40.

74 PLUHAR, J.: *Abychom*, s. 98

75 KOLÁŘ, Milan – ŠNAJDR, Oldřich: *Sovětské vojevůdci, osvoboditelé Československa*. 2. díl. Praha 1974, s. 81.

76 *Kronika obce Brumovice*, s. 193–194.

77 Tamtéž, s. 228.

Rudoarmějci na dvoře u Lupačů na jižním okraji Brumovic (archiv autora)

Rudoarmějci (patrně letecký personál) s rodinou Páleníkových v Brumovicích (archiv autora)

znásilněním místních žen. Velitelé měli ve zvyku tyto incidenty trestat ihned na místě. Tak byl kupříkladu přímo za osvobozovacích bojů zastřelen důstojníkem Rudé armády vojín,

který obtěžoval jednu z místních žen a ke všemu ještě odepřel poslušnost veliteli.⁷⁸ Incideny pokračovaly i po odchodu prvo- a druhosledových jednotek, kdy zůstali v obci jen vojáci obsluhy letiště a polního lazaretu.⁷⁹ Většinou ale byly případy ihned vyšetřeny a trestány sovětským důstojníkem, který nesl přezdívku Tygr.

V důsledku dalšího pobytu sovětských vojsk ve vesnici musela řada rodin i nadále spát ve sklepech nebo jiných provizoriích. K posílení nevraživosti občanů vůči rudoarmějcům přispělo chování vojáků, kteří při svém pobytu často ničili vybavení domů, dělali ve staveních nepořádek, pili alkohol a pak dělali nepřístojnosti nebo svévolně stříleli drubež. K jejich oblíbenosti nepřispěly ani dva incidenty, při nichž zemřeli dva brumovičtí obyvatelé (viz dále). Na druhou stranu mnozí rudoarmějci (především důstojnický sbor) se k místním obyvatelům chovali slušně a v ničem nezavdali důvod k antipatiím. Vyměňovali si s obyvateli fotografie a adresy a někteří dokonce Brumovice navštívili i po letech. Rozhodně by nebylo na místě hodnotit rudoarmějce negativně jako celek, nýbrž je třeba zkoumat vždy konkrétní případy. Každá společnost, každý kolektiv má silnější a slabší články. Válka s sebou přináší uvolnění morálky a vypjaté situace, a to nejen ze strany vojáků, ale i civilistů.

5.1. Velitelství 228. střelecké divize a polní nemocnice v Brumovicích

Den po osvobození obce, tedy v průběhu 17. dubna 1945, se na faře v Brumovicích (č. p. 101) usídlil štáb 228. střelecké divize (ze sestavy 49. střeleckého sboru 53. armády).⁸⁰ Štáb se sem přesunul z Čejče a v průběhu 20. dubna přesídlil do Klobouk u Brna. Divizi velel generálmajor Jesin a náčelníkem štábu byl podplukovník Korševňuk. Z Brumovic řídil osvobození Klobouk, Borkovan a Těšan. V domě u Miklíků (č. p. 253) byla zařízena důstojnická jídelna a u Kratochvílů (č. p. 84) se usadila polní kuchyně. V humně tohoto stavení fungovala také polní prádelna. Během 19. a 20. dubna se v Brumovicích shromáždila část

Hlavičkové razítka štábu 228. střelecké divize (via Pamjať naroda 1941–1945)

78 Incident popsali nezávisle na sobě tři pamětníci, kteří si nepřejí zveřejnit svá jména. Se všemi autor článku hovořil osobně a má jejich jména a výpovědi zaznamenané. Dobový politický diskurz přispěl k tomu, že tyto incidenty měly být vymazány z historie a nebyly zapsány v obecní ani školní kronice Brumovic.

79 Více k tématu BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti*, s. 64–68. Cituje zde např. Stalinovo varování Edvardu Benešovi před hrozícím rozčarováním z chování některých rudoarmějců: „Všichni chválí naši Rudou armádu. Ano, zasloužila si to. Ale přál bych si, aby se názor našich hostů později nezměnil. Jde o to, že Rudá armáda má nyní kolem 12 milionů lidí. Tito lidé nejsou zdaleka anděly. Mnoho z nich prošlo boji na 2000 km: od Stalingradu až do středu Československa. Na své pouti zhlédli mnoho hoře a zvěrstev. Nediťte se proto, když někteří z našich lidí se nebudou chovat tak, jak je potřeba. Víme, že někteří vojáci s nízkou úrovní svědomí otravují a urážejí děvčata a ženy, chovají se nepřístojně. Ať to naši českoslovenští přátelé vědí teď, aby se okouzlení naší Rudou armádou nezměnilo v rozčarování.“ (s. 64).

80 Hlášení bojové činnosti 228. střelecké divize (via Pamjať naroda 1941–1945).

Ruský důstojník snad ze štábu 228. střelecké divize, fotografii věnoval Ludmile Třeštíkové 22. dubna 1945 (archiv autora)

1. gardové výsadkové divize k nástupu na brněnský směr.⁸¹ Podle všech indicií se zde ale nenacházel divizní štáb, jak je uvedeno v mapce z 19. dubna. Ten se z Mutěnic přesunul rovnou do Klobouk u Brna.

Nedlouho po osvobození obce se v brumovické škole usadila sovětská polní nemocnice (jednalo se o 378. samostatný zdravotnický prapor pod velením majora Bulygina ze stavu 228. střelecké divize). Museli sem chodit pomáhat místní občané (hlavně ženy). Dne 20. dubna kolem 21. hodiny dostal lazaret (školní budova) 2 letecké zásahy (jednalo se zřejmě o pumy z německých letadel).⁸² Nebýt přesunu štábu 228. střelecké divize do Klobouk, mohl být tomuto útoku vystaven i ten. Celkem v brumovickém polním lazaretu zemřelo v rozmezí 19. až 22. dubna 11 rudoarmějců. Polní nemocnice zde působila 6 dní (nejpravděpodobněji od 17. do 22. dubna). Poté se ve škole usadili velitelé plukovního štábu z nedalekého polního letiště a polní lazaret pro letce (číslo 434). Jeden z letců se zde měsíc a půl po osvobození obce oběsil. Dne 22. dubna obcí projížděly dlouhé kolony 4. gardové mechanizované brigády, které směřovaly jako posily k Brnu.

5.2. Sovětské polní letiště

Několik dní po osvobození Brumovic se sovětské velení rozhodlo využít rovinný terén dna bývalého Kobylského jezera pro vytvoření přistávací plochy a zázemí pro polní letiště. Letišti musely ustoupit všechny stromy, které byly pokáceny a s jejichž pomocí byly zarovnaný odvodňovací kanály. Na těchto pracích se podílely stovky občanů z okolních vesnic

81 *Schéma bojového rozložení 1. gardové výsadkové divize (via Pamjat' naroda 1941–1945).*

82 SOkA Břeclav. Kronika národní školy Brumovice, s. 33.

Rozmístění jednotek postupujících na Brno v okolí Brumovic 19. dubna 1945 (via Pamjať naroda 1941–1945)

(kromě Brumovic též z Kobylí, Terezína, Klobouk a Krumvíře).⁸³ Letištní dráha se rozkládala na pomezí kobylského a brumovického katastru (větší část na kobylském). Pro letištní personál a muniční sklady byly do terénu zahloubeny zemljanky. Práce se stihly provést v poměrně krátkém čase a brzy přiletělo asi 40 stíhacích letounů. Letiště sloužilo také pro transport těžce raněných vojáků do nemocnic v týlu.⁸⁴

Na letišti byl dislokován 31. gardový stíhací letecký pluk (patrně od 9. května 1945). Jeho velitelský sbor sídlil v brumovické škole a na faře, ale důstojníci a různá skladiště byly roztroušeni po okolních vesnicích. K 9. květnu 1945 pluk disponoval 29 letouny Jakovlev typů Jak-1b, Jak-9M, Jak-9D, čtyřmi letouny Jakovlev Jak-9U a 29 piloty. O pravdivosti tohoto tvrzení svědčí také nálezy fragmentů těchto letounů při povrchových sběrech a amatérských archeologických průzkumech na ploše bývalého letiště a porovnání fragmentů těchto strojů, dochovaných u soukromých osob, s technickými výkresy letadel.⁸⁵ 31. gardový stíhací letecký pluk předtím působil na letišti u obce Dojč na Slovensku. Dne 1. května 1945 disponoval 24 letouny a 27 piloty.⁸⁶ Mezi jeho hlavní úkoly patřila podpora pozemních jednotek 1. gardové jezdecko-mechanizované skupiny a 6. gardové tankové armády. Z letectva měl za úkol chránit útočné akce 218. bombardovací letecké divize.

83 *Kronika obce Brumovice*, s. 227–228.

84 SCHILDBERGER, V.: *Osvobození*, s. 74.

85 BAČA, Vojtěch: *Letecké boje nad Moravou v letech 1939–1945 ve světle archeologických pramenů*. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně. Brno 2014, s. 44–48, 86–94.

86 *Bojový deník 3. gardového stíhacího leteckého sboru* (via Pamjať naroda 1941–1945).

Sovětský důstojník letectva Anatolij Andrejevič Novikov ubytovaný v Brumovicích (archiv autora)

Po vybudování letiště zde mohly přistávat samozřejmě i letouny jednotek, které zde nebyly dislokovány. Minimálně jeden takový letoun sem zavítal při velmi vzácné příležitosti – při jediném pobytu maršála Malinovského na frontě v průběhu bojů bratislavsko-brněnské operace na Moravě.⁸⁷ Ten sem přiletěl 23. dubna 1945 ze Slovenska v šedivé kombinéze (kvůli utajení), nikoli v okázalé uniformě. Ihned se vydal na pozorovatelnu generálmajora Afonina na vrchu Čertoraj u Křepic. Zpátky na Slovensko se nejspíše vracel stejným způsobem. Letouny a jejich piloti se v této oblasti zdrželi do září 1945. Pozemní personál, který si v obci zřídil nejrůznější skladiště a opravárenské dílny, v Brumovicích zůstal až do Vánoc.

6. Oběti druhé světové války v Brumovicích

6.1. Popravení odbojáři

Všichni zahraniční odbojáři z Brumovic se konce druhé světové války dočkali.⁸⁸ Zato životy domácích odbojářů skončily tragicky. Jednou z prvních obětí nacismu z řad brumovických rodáků byl **Jan Škrha** (nar. 15. prosince 1911), který byl zastřelen 22. června 1942 v brněnských Kounicových kolejích.⁸⁹ Dalším popraveným byl brigádní generál in memoriam **Josef**

⁸⁷ BŘEČKA, J.: *Před sedmdesáti*, s. 33.

⁸⁸ O jejich osudech například: ŠVELA, Tomáš: *Brumovice v zahraničním odboji druhé světové války*. Brumovice 1995; BŘEČKA, Jan: *Moravské Slovácko a československé výsadkové operace ze Západu v letech 2. světové války*. Brno 2015, s. 82–85; LEXA, Lukáš: *Osvobození Brumovic v dubnu roku 1945*. Bakalářská oborová práce. Masarykova univerzita. Brno 2016, s. 10–13.

⁸⁹ Znění jména potvrzují KORDIOVSKÝ, E.: *Brumovice*, s. 13; ŠVELA, T.: *Brumovice*, s. 5. V záznamech gestapa byl veden jako Skrha (MZA v Brně. B 340 – Gestapo Brno, kart. 342, inv. č. 9208, sign. 100-342-22, Jan Skrha.), odsud patrně pramení i užití této varianty jména v knize VAŠEK, František – ČERNÝ, Vladimír – BŘEČKA, Jan: *Místa zkropená krví. Kounicovy studentské koleje v Brně v letech nacistické okupace 1940–1945*. Brno 2015, s. 415.

Srstka (nar. 27. května 1895), jenž byl popraven v Berlíně-Plötzensee v roce 1943.⁹⁰ Můžeme jmenovat ještě **Antonína Kadlece** (nar. 1914), jenž byl 28. dubna 1942 popraven ve Vídni.⁹¹ K jeho osudu se dosud nepodařilo získat více informací.

6.2. Místní obyvatelé zemřelí a ranění za osvobozovacích bojů

Na rozdíl od první světové války se proti původním očekáváním obyvatel Brumovic vesnicí fronta prohnala a při bojích zahynulo několik občanů. Mnoho dalších obyvatel bylo zraněno a někteří zemřeli v dalších měsících v době pobytu sovětských vojsk v obci. A to jak neopatrností vojáků, tak neodbornou manipulací s nalezenou municí. Mezi civilní oběti osvobození patří **František Bula** (č. p. 9), který byl zastřelen společně se sovětským gardovým kapitánem Alexandrem Nikolajevičem Ryžovem. Při osvobozovacích bojích se Bula skrýval ve sklepě na brumovickém Horním konci.⁹² Po příchodu rudoarmějců se dal do řeči s kapitánem Ryžovem (rusky uměl z dob své služby v čs. legiích v Rusku). Není známo, o čem se přesně bavili, ale Bula patrně pozval Ryžova dolů do stavení č. 9. To už mělo být osvobozeno, ale situace byla velmi nepřehledná. Při chůzi zahradou domu č. 9 je překvapil německý voják skrytý na půdě nebo ve stodole. Ten zastřelil kapitána Ryžova, Františka Bula (údajně oblečeného v ruské legionářské uniformě) a ještě jednoho ruského vojáka.

Mezi další oběti patřila **Karolina Veselá** (č. p. 216), která na následky zranění ruky zemřela v lese v Obrakové cestě.⁹³ **Jan Novotný** (č. p. 48) byl zastřelen ve svém domě (nejspíše vojákem SS). **Petra Líznara** našli zastřeleného v potoku Haraska u Morkůvek. Líznar sice žil v Brumovicích, ale jeho manželka Anděla, roz. Kavková, pocházela z Morkůvek. Sovětští vojáci jej nutili sehnat víno. Sám žádné neměl, proto je vedl ke svému tchánovi Metodějovi. Ten ale víno odmítl dát, že prý nemá. Sovětští vojáci údajně Petra Líznara zastřelili nedaleko obce Morkůvky na břehu potoka Haraska.⁹⁴ Je pochován na hřbitově v Morkůvkách. Obecní kronika dále zaznamenala 7 občanů raněných za bojů o obec a nejbližší okolí. Toto číslo však zcela jistě není úplné. Raněno bylo více občanů, kteří se nedostali do soupisu (minimálně se jednalo o Jakuba Kratochvíla, č. p. 238, který utrpěl průstřel ruky).

Poté, co se fronta přehnala, byli usmrceni ještě dva občané. A to mladíček **Jiří Páleník** (č. p. 201), jenž byl postřelen neopatrností ruského strážného a tomuto zranění brzy podlehl. A **František Kovařík** (č. p. 346), který přišel o život až 13. července 1945 při malování vojáky požadovaného nápisu na jejich nákladní automobil.⁹⁵ Nešťastnou náhodou byl druhým nákladním automobilem přimáčknut k vozu, na nějž maloval nápis, a na místě zemřel. Dle záznamů fondu válečných poškozců mohlo být obětí z Brumovic o dost více, ale je otázkou, jestli se jednalo skutečně o brumovické občany nebo v Brumovicích žili jen jejich příbuzní, kteří žádali finanční podporu.⁹⁶ Můžeme zmínit případ **Jany Pešákové**, která zemřela 25. dubna 1945 na následky zdravotních komplikací, které nemohly být v průběhu bojů ošetřeny.

Při hrách s nalezenou municí utrpěla zranění řada brumovických školáků. Dne 5. července 1945 zemřel na následky tragické hry s rozbuškou **František Valný** (žák 1. třídy měšťanské školy – dnešním ekvivalentem je 6. třída základní školy), další čtyři žáci byli zraněni.

90 Více k jeho osudu: LEXA, Lukáš: *Legionářská odysea brigádního generála i. m. Josefa Srstky*. In: Filip, Jiří – Mikolášek, Jakub – Palová, Zuzana – Pilvousek, Tomáš (edd.): *Ve jménu tradice. Sborník příspěvků z konference Československé obce legionářské*. Praha 2017, s. 27–45.

91 KORDIOVSKÝ, Emil: *Válečné škody na teritoriu okresu Břeclav v letech 1938–1945*. (Knihnice Jižní Moravy svazek 35). Brno 2015, s. 215.

92 LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 32.

93 *Kronika obce Brumovice*, s. 226.

94 *Ozvěny pohnutých dob*. Dostupné online: <http://josef-babacek.blog.cz/1402/ozveny-pohnutych-dob-4>, citováno 8. 5. 2016.

95 ŠEVELA, T.: *Brumovice*, s. 10.

96 KORDIOVSKÝ, E.: *Válečné škody*, s. 215.

František Mach, Bohuslav Vlček a Antonín Macháček přišli o oko a Zdeněk Veselý z této nehody přes těžká zranění vyvázl bez trvalých následků. Později přišel při podobné nehodě o oko Jiří Kňur.⁹⁷ Další chlapec z Horního konce přišel po podobných hrátkách o obě ruce a oči.

6.3. Padlí a zemřelí rudoarmějci

Při osvobození Brumovic zahynulo 13–16 rudoarmějců. Zápis v obecní kronice přináší nepřesné informace, co se týče jejich počtu i znění jejich jmen. Ruské archivy (formou digitalizovaných pramenů) vydaly svědectví o osudech více mužů, než je jich zaznamenáno v kronice.⁹⁸ Není známo, z jakých zdrojů kronikář vycházel, ale v prvé řadě je třeba si uvědomit, že nedělal rozdíl mezi vojáky padlými v boji a zemřelými na následky zranění v polní nemocnici. Ani archivní materiály ruské provenience nepřinášejí možnost jednoznačné interpretace. Sice je možné rozlišit padlé od zemřelých na následky zranění, ale u vojáků zemřelých v brumovické polní nemocnici (obvykle 3 až 5 dní po přejití frontové linie) nelze s jistotou tvrdit, jestli se jedná o zranění utrpěná v bojích o Brumovice nebo při dalším postupu. U osob zaznamenaných v obecní kronice, které byly dle ruských pramenů pochová-

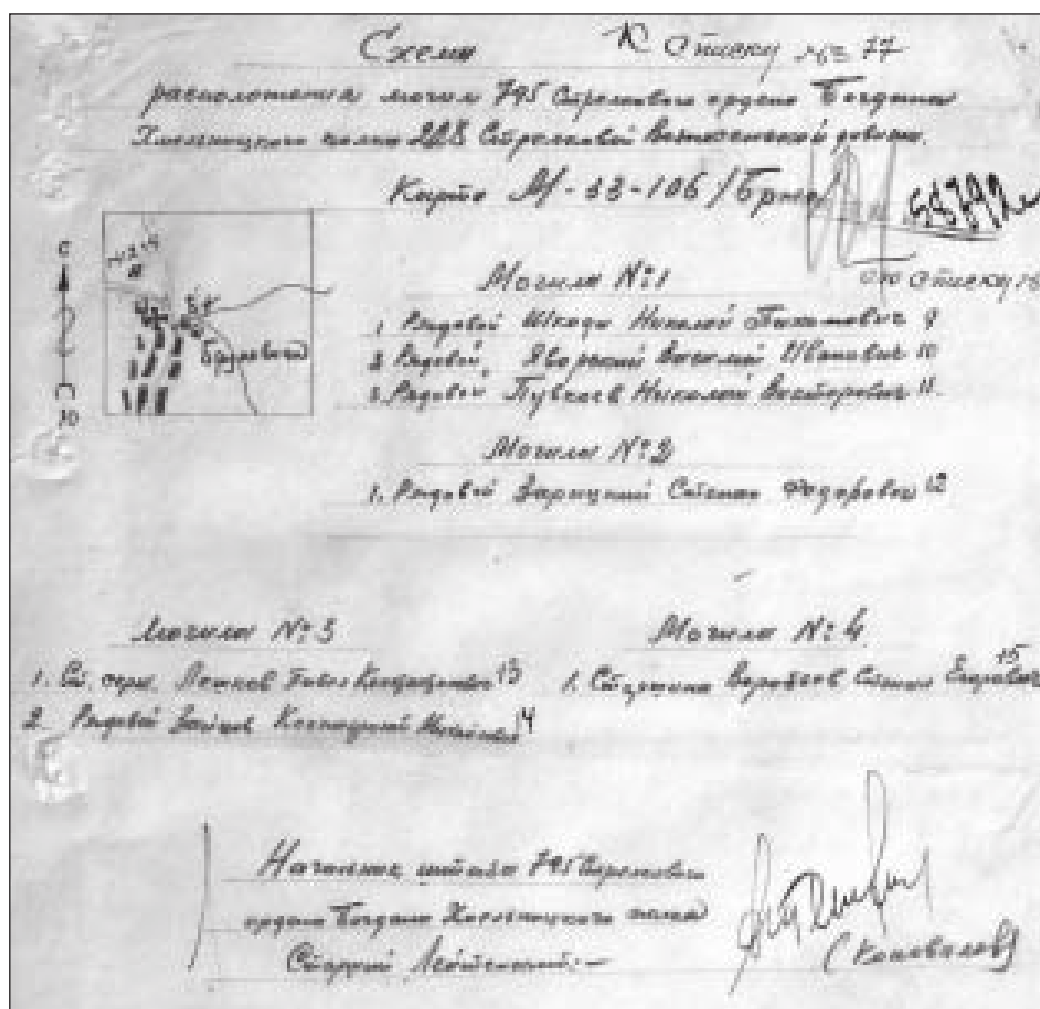

Schéma se jmény vojáků pohřbených u rozcestí naproti evangelické modlitebně v Brumovicích (via OBD Memorial)

97 SOKA Břeclav. Kronika národní školy Brumovice, s. 41.

98 Internetová databáze OBD Memorial. <https://obd-memorial.ru/html/index.html>.

ny jinde (v Moravském Žižkově, Kobylí, Terezíně nebo Krumvíři), se může jednat o vojáky stažené z bojů o Brumovice. Těžce ranění vojáci totiž byli v průběhu bojů odnášeni (resp. odváženi) do osvobozených obcí, kde řada z nich skonala.⁹⁹

Většina vojáků padlých v Brumovicích byla pohřbena tam, kde padla. Větší množství padlých bylo pohřbeno pohromadě jen v parčíku u kapličky na rozcestí směrem k Morčůvkám a Krumvíři ve středu obce (podle záznamů serveru OBD Memorial se jednalo o sedm vojáků). V září 1945 museli být všichni takto pohřbení rudoarmějci exhumováni a jejich ostatky přeneseny na brumovický hřbitov.¹⁰⁰ Klidu a konečného uložení se ostatky padlých a zemřelých dočkaly v březnu 1946, kdy byly převezeny na společný hřbitov v Hustopečích. Při exhumacích se běžně ukládaly do rakví ostatky i dvou až tří vojáků nebo poddůstojníků. Následně se na pohřebišti v Hustopečích spočetly pouze rakve. Tímto mohl vzniknout rozdíl mezi počtem zapsaných padlých rudoarmějců v obecní kronice a v ruských archivních pramenech.

Padlí v bojích o Brumovice a pohřbení v obci

1. **Ryžov**, Alexandr Nikolajevič, gardový kapitán, velitel spojařů, 795. střelecký pluk (dále sp) 228. střelecké divize (dále sd), nar. 1921, padl v zahradě domu č. p. 9 16. 4. 1945.
2. **Sulejmanov**, Sulejman Tadginovič, gardový staršina, zástupce velitele kozácké čety, 36. gardový jezdecký pluk (dále gjp) 10. gardové jezdecké divize (dále gjd), nar. 1922, padl 15. 4. 1945.
3. **Vorobjev**, Stěpan Jegorovič, staršina, písař ženijní roty, 795. sp 228. sd, nar. 1902, padl 15. 4. 1945.
4. **Jušin**, Jevgenij Ivanovič, gardový starší seržant, velitel děla, 41. gardová tanková brigáda, nar. 1926, padl 15. 4. 1945.
5. **Lěškov**, Pavel Konstantinovič, starší seržant, zástupce velitele střelecké čety, 795. sp 228. sd, nar. 1911, padl 16. 4. 1945 na severozápadním okraji Brumovic.
6. **Katajev**, Ignat Petrovič, svobodník, ženista, 136. samostatný ženijní prapor (dále sžpr) 7. mechanizovaného sboru (dále ms), nar. 1907, padl 15. 4. 1945 na jižním okraji Brumovic.
7. **Grigorjev**, Anton Jevstratovič, voják, ženista, 136. sžpr 7. ms, nar. 1900, padl 16. 4. 1945.
8. **Javorskij**, Vasilij Ivanovič, voják, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1910, padl 15. 4. 1945.
9. **Polijvoda**, Ivan Nikolajevič, voják, šofér, 30. samostatná stíhací protitanková dělostřelecká brigáda zálohy vrchního velení, nar. 1918, padl 16. 4. 1945 na jižním okraji Brumovic.
10. **Puvkojev**, Nikolaj Viktorovič, voják, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1921, padl 15. 4. 1945.
11. **Škoda**, Nikolaj Pachomovič, voják, střelec z protitankové pušky, 795. sp 228. sd, nar. 1911, padl 15. 4. 1945.
12. **Zajcev**, Ksenofont Michajlovič, voják, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1904, padl 16. 4. 1945.
13. **Zarickij**, Stěpan Fjodorovič, voják, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1897, padl 15. 4. 1945.

Padlí v bojích směru postupu pochovaní v Brumovicích

1. **Plachotnikov**, Alexandr Konstantinovič, podporučík, velitel jedné z čet samopalnické roty, 795. sp 228. sd, nar. 1924, pohřben 17. 4. 1945.
2. **Vasiljev**, Gennadij Alexejevič, staršina, velitel telefonistického oddílu, 605. samostatný spojovací prapor (dále sspr), nar. 1923, pohřben 18. 4. 1945.
3. **Něnašov** (Něnašev), Nikolaj Timofjejevič, seržant, velitel jednotky zajišťující nabíjení akumulátorů pro radiostanice, 605. sspr, nar. 1919, pohřben 18. 4. 1945.

⁹⁹ ŠEVELA, T.: *Brumovice*, s. 9.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 9–10.

4. **Děmidov**, Dmitrij Petrovič, mladší seržant, zástupce velitele družstva, 767. sp 228. sd, nar. 1905, pohřben 19. 4. 1945.
5. **Kučerjavych**, Ivan Fjodorovič, vojín, 2. eskadrona 36. gjp 10. gjd, nar. 1913, pohřben 17. 4. 1945.
6. **Savuškin**, Nikolaj Michajlovič, vojín, průzkumník, 30. samostatná stíhací protitanková brigáda zálohy vrchního velení, nar. 1923, pohřben 17. 4. 1945 na jižním okraji Brumovic.
7. **Širokov**, Petr Pavlovič, vojín, střelec, 1. motostřelecký prapor 63. mechanizované brigády (dále mb), nar. 1899, pohřben 18. 4. 1945.
8. **Žuk**, Pavel Semjonovič, vojín, telefonista, 605. sspr, nar. 1913, pohřben 18. 4. 1945.

Zemřelí v polní nemocnici v Brumovicích

1. **Polevoj**, Anatolij Makarovič, gardový starší seržant, pomocník velitele čety, 30. gjp, nar. 1923, zemřel na následky zranění 20. 4. 1945.
2. **Spandyršvili**, Ivan Grigorjevič, starší seržant, zdravotník, 799. sp 228. sd, nar. 1916, zemřel na následky zranění 21. 4. 1945.
3. **Jerochin**, Pavel Alexejevič, seržant, velitel obsluhy minometu, 795. sp 228. sd, nar. 1919, zemřel na následky zranění 22. 4. 1945.
4. **Lavrentěv**, Veniamin Vasiljevič, svobodník, průzkumník, 412. minometný pluk, nar. 1926, zemřel na následky zranění 22. 4. 1945.
5. **Gerbič**, Vjačislav Michajlovič, vojín, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1926, zemřel na následky zranění 22. 4. 1945.
6. **Lagun** (Lalun), Vladimír Michajlovič, vojín, střelec, 795. sp 228. sd, nar. 1925, zemřel na následky zranění 21. 4. 1945.
7. **Molofjejev**, Grigorij Andrejevič, vojín, 64. mb, zemřel na následky zranění 21. 4. 1945.
8. **Pendrakovskij**, Ivan Jakovlevič, vojín, střelec, 799. sp 228. sd, nar. 1924, zemřel na následky zranění 22. 4. 1945.
9. **Podalkov**, Ivan Akimovič, vojín, střelec, 799. sp 228. sd, nar. 1906, zemřel na následky zranění 20. 4. 1945.
10. **Satanovskij**, Alexandr Michajlovič, vojín, střelec, evidenční rota 228. sd, nar. 1924, zemřel na následky zranění 21. 4. 1945.
11. **Sypin**, Nikolaj Jakovlevič, vojín, pomocník velitele čety, 799. sp 228. sd, nar. 1919, zemřel na následky zranění 19. 4. 1945.

Pochovaní mimo Brumovice, patrně stažení z bojů o Brumovice

1. **Těreščenko**, Ivan Frolovič, gardový nadporučík, velitel roty, 63. mb, nar. 1906, padl 16. 4. 1945, pohřben v Kobylí.
2. **Bartnik**, Vladimír Jakovlevič, vojín, střelec, 63. mb, nar. 1926, padl 16. 4. 1945, pohřben v Terezíně.
3. **Jarcev**, Ivan Těrentěvič, vojín, 1. eskadrona 36. gjp 10. gjd, nar. 1905, padl 15. 4. 1945, pohřben v Moravském Žižkově.
4. **Muchin**, Alexej Georgijevič, vojín, 3. eskadrona 36. gjp 10. gjd, nar. 1910, padl 15. 4. 1945, pohřben v Moravském Žižkově.

Padlí mimo Brumovice, ale uvedeni v obecní kronice¹⁰¹

1. **Krasul'kov**, Grigorij Grigorjevič, starší seržant, 767. sp 228. sd, nar. 1909, padl 17. 4. 1945, pohřben v Krumvíři.

¹⁰¹ V kronice obce Brumovice na s. 225 jsou uvedeni také řadoví: Izvjaščenko, Kurulein, Soponin a Svjaškov, které se nepodařilo dohledat v ruských pramenech.

2. **Pugolovkin**, Ivan Pavlovič, svobodník, střelec, 63. mb, nar. 1924, padl 17. 4. 1945, pohřben v Terezíně.

Sebevraždy v polním lazaretu v Brumovicích

1. **Kolesnikov**, Nikolaj Jelisejevič, gardový mladší seržant, odborník na letecké zbraně, 6. gardová letecká stíhací divize, nar. 1904, oběsil se v lazaretu 2. 6. 1945.

6.4. Padlí němečtí vojáci

Počet padlých Němců není přesně znám, ale odhaduje se kolem 30 osob.¹⁰² Počet může být vyšší, protože některé raněné nebo mrtvé německé vojáky odvezli jejich spolubojovníci na dřevěném vozíku při ústupu ke Kloboukám.¹⁰³ Padlým Němcům nebyla věnována taková pozornost, jako padlým osvoboditelům. Němci byli zpravidla zakopáni tam, kde padli. Jen dva byli pochováni na brumovickém hřbitově za kostelem, vedle márnice. Stejně jako jejich druhům ani jim nenáležely vojenské pocty. Nedočkali se exhumace a převozu na válečné hřbitovy jako jejich protivníci. Není známo jméno žádného z nich. Kvůli zmatkům při ústupu a v důsledku zabavení řady archivních materiálů německé provenience spojeneckými armádami se jména a přesná místa pohřbení Němců daří dohledat jen velmi zřídka.

7. Škody způsobené boji na majetku obyvatel Brumovic

Osvobození od nacistického režimu bylo vykoupeno nejen řadou lidských životů, ale i obrovskými materiálními škodami. Při osvobozovacích bojích vyhořelo v brumovické obytné zástavbě 35 domů a 100 jich bylo silně poškozeno.¹⁰⁴ Další škody utrpěla různá hospodářská stavení, vinné sklepy, ale i elektrické a telegrafní vedení, ovocné stromoví, dobytek apod. Rozsah poškození podrobně popsal ve své vzpomínce pan František Páleník: „*Dům vyhořel do základů se vším všudy, 6 vepřů, 20 slepic, husa na hnízdě, 40 králíků a v domě všechno. Jenom pes běhal hluchý od výstřelů po spáleništi. Dům dostal 12 zásahů. U nás doma zůstalo jen to, co bylo ve sklepě, a v kuchyni na stěně v rohu porcelánové hodiny.*“¹⁰⁵ Úředně byla škoda vyčíslena na 69 460 Kčs. Škody podrobněji vylíčil v nedávné publikaci E. Kordiovský.¹⁰⁶ Po druhé světové válce se v Brumovicích nacházelo 374 budov (z toho 363 obydlených domů). Různými stupni poškození utrpělo 232 objektů (prakticky 2/3 celkového počtu). Celkové škody na objektech fyzických osob zjišťované soudním znalcem byly vyčísleny na 2 032 061 Kčs. Jen na obecním majetku se škoda vyšplhala na 234 280 Kčs. Další škody utrpěla například sokolovna (80 442 Kčs). To vesnici řadí vedle Lanžhota, Velkých Němčic nebo Šitbořic k nejvíce zdevastovaným obcím (resp. obcím s největším počtem poškozených staveb) na jihu Moravy.

Tabulka 2 – Počty poškozených staveb v Brumovicích

	Bytů	Provozoven	Hospodářských staveb	Celkem
Zničených	21	8	18	47
Těžce poškozených	40	5	26	71
Lehce poškozených	68	13	33	114
Úhrnem	129	26	77	232

¹⁰² *Kronika obce Brumovice*, s. 224.

¹⁰³ Součet obětí na německé straně dle řádových listů vyznamenaných rudoarmějců čítá: 75 padlých vojáků a důstojníků, 1 zajatý důstojník a 10 zajatých vojáků. Může se jednat ale o nadsazená čísla. Zdroj: Internetová databáze *Podvig naroda*. <http://podvignaroda.mil.ru/podvig-flash/>.

¹⁰⁴ *Kronika obce Brumovice*, s. 226.

¹⁰⁵ LEXA, L.: *Osvobození*, 2013, s. 42.

¹⁰⁶ KORDIOVSKÝ, E.: *Válečné škody*, s. 214–216.

Závěr

Ve světě se slaví hned několik konců druhé světové války. Většina Evropy slaví jako Den vítězství 8. květen 1945, Ruská federace po vzoru svého předchůdce SSSR slaví День Победы (Den vítězství) 9. května a pro Spojené státy americké je nejdůležitější datum 2. září 1945, kapitulace Japonska. Ve většině moravských obcí se stalo zvykem slavit konec druhé světové války a uctívat památku obětí této války v den, kdy konkrétní lokalitu osvobodila sovětská (nebo jiná spojenecká) vojska. Nejinak je tomu i v Brumovicích. U nově zbudovaného pomníku obětem obou světových válek se v den výročí osvobození obce, 16. dubna, pravidelně konají pietní akty. Návštěva jednoho z pietních shromáždění asi před deseti lety a barvitě historicky pamětníků, kteří se při té příležitosti sešli, přivedly autora k hlubšímu studiu této látky. Odborného zpracování se danému tématu dostalo až bakalářskou oborovou prací, z níž tato studie vychází.¹⁰⁷

Zpracování tématu osvobození Brumovic v dubnu roku 1945 přináší poměrně barvitý náhled na průběh bojů o danou obec. Sleduje jejich průběh od prvních dělostřeleckých granátů, které dopadly do Brumovic, až po dokončení osvobozovacího procesu a pochování padlých vojáků. Hlavním přínosem práce je zpracování dosud nepublikovaných archivních pramenů ruské proveniencí. Ty přinášejí velmi podrobné informace o průběhu rozvědek, tankových bojů apod., které v kronikách obcí zpravidla nenajdeme. Práce neopomíná ani německé jednotky, ale autor se potýkal s nedostatkem německých archivních pramenů. Přesto se v literatuře a odborných studiích ve spojení s ruskými archiváliemi podařilo dohledat konkrétní typy obrněné techniky, nasazené do bojů o Brumovice a okolí, a její počty. Byly využity také narativní prameny. Jedná se zejména o kroniku obce Brumovice a kroniku národní školy, ze kterých se po konfrontaci s jinými prameny a literaturou dala vytěžit řada informací. Autor ve své dřívější práci sesbíral poměrně bohaté spektrum výpovědí pamětníků. V tomto pojednání dokumentují především zážitky a zkušenosti očitých svědků na pozadí událostí podložených archivními prameny.

Díky poznatkům z ruských archivních materiálů se podařilo upřesnit nejen průběh bojů o obec, ale zejména seznam padlých rudoarmějců pohřbených v Brumovicích. Dnes jsou již všichni až na jednoho vojáka, jenž leží na brumovickém hřbitově, převezeni do Hustopečí. Nemá tedy smysl hledat jejich hroby, nicméně by si zasloužili, aby se o jejich osudech alespoň vědělo. Při studiu materiálů z databáze OBD Memorial se objevovala stále nová jména padlých rudoarmějců. Až to vypadalo, že se původně zaznamenaný počet v kronice navýší o 10 jmen. Při hlubším studiu jmenných seznamů a knih padlých a zemřelých se ale vyrojily nové interpretační problémy. Autor nakonec provedl rozřídění nalezených jmen do 6 kategorií. V bojích o Brumovice padlo a zároveň zde bylo pohřbeno 13 rudoarmějců. V bojích o další body nepřátelské obrany padlo po 16. dubnu 8 mužů, které spolubojovníci stáhli k pohřbení do Brumovic. V době existence polního lazaretu v brumovické škole bývali zemřelí vojáci pohřbíváni v obci (nejčastěji na blízkém hřbitově). Takto zde našlo poslední odpočinek 11 mužů. Další 6 vojáků, uvedených v obecní kronice mezi padlými v boji o Brumovice, bylo pohřbeno jinde. Ve 4 případech se mohlo jednat o osoby padlé v obci a odnesené z boje k pohřbení do okolních obcí. Dvě osoby zemřely po skončení bojů o Brumovice a musely tedy padnout jinde. Poslední z 39 prověřených jmen představuje smutný osud gardového mladšího seržanta letectva, který se oběsil v polním lazaretu necelý měsíc po skončení války v Evropě (rudoarmějci tou dobou válčili ještě na Dálném východě). Německé ztráty nejsou vyčísleny přesně, ale odhady se pohybují od 30

107 LEXA, Lukáš: *Osvobození Brumovic v dubnu roku 1945*. Bakalářská oborová práce. Masarykova univerzita. Brno 2016.

k 75 mužům. Osvobození Brumovic zaplatilo životem 8 místních občanů, kteří zahynuli v souvislosti s boji, přítomností množství vojenského materiálu a sovětských vojsk.

Studium dalších materiálů o průběhu bojů na Moravě a v obcích v okolí Brumovic využil autor jak k nastínění obecných rysů bratislavsko-brněnské operace, tak k zamyšlení nad výjimečností bojů o Brumovice, na kterou poukázal již brumovický kronikář. Brumovice se rozhodně nemohou vyrovnat, co do rozsahu bojů a počtu obětí, bojům o předmostí na řece Moravě u Lanžhota nebo o přístup k Brnu u Ořechova. Jejich výjimečnost lze ale spatřit především v mohutném nasazení tankových jednotek a dělostřelectva, z čehož plyne také značné poškození obytné zástavby. Ovládnutí Brumovic neznamenal pro Rudou armádu významné strategické vítězství ani neskýtalo zisk velkého množství válečné kořisti. Jednalo se spíše o malý, leč nezbytný střípek v mozaice vítězné cesty rudoarmějců k Brnu, který museli vykoupit nemalým množstvím krve. V bojích o Brumovice si vysloužilo vyznamenání 16 sovětských tankistů a několik dalších vojáků.

Práce se zaměřuje s ohledem na dostupnost archivního materiálu na sovětskou stranu fronty. Vyjádřena jsou především hrdinská počínání rudoarmějců. To však není úmysl či snaha o jednostranný výklad tématu. Jedná se o důsledek faktu, že v ruských archivech se zachovaly nebo jsou zpřístupňovány více než negativní záznamy zápisy pozitivního významu. Sami velitelé menších útvarů jistě raději zveličili hrdinské činy svých podřízených a projevy zbabělosti před svými nadřízenými umenšili nebo zamlčeli (jako se tomu patrně dělo v každé bojující armádě). Je třeba mít tyto limity a také možný politický podtext na paměti. Přesto se jedná o nejpodrobnější popisy dílčích částí osvobozovacích bojů, které lze získat. Proto jim taková pozornost právem náleží.

Malba zničeného sovětského tanku T-34 na Dolním konci Brumovic, namaloval akademický malíř V. Kovářik (archiv autora)

Seznam použitých zkratek

- č. – číslo
- č. p. – číslo popisné
- DŠK – kulomet systému Děgťarjev – Špagin
- gjd – gardová jezdecká divize
- gjms – gardová jezdecko-mechanizovaná skupina
- gjp – gardový jezdecký pluk
- gslp – gardový stíhací letecký pluk
- gta – gardová tanková armáda
- gtb – gardová tanková brigáda
- mb – mechanizovaná brigáda
- ms – mechanizovaný sbor
- MZA – Moravský zemský archiv
- NAD – národní archivní dědictví
- nar. – narozen
- Pz. – panzer (německý tank)
- RSO – Raupenschlepper Ost – označení typu německého pásového tahače
- s. – strana
- sd – střelecká divize
- SOkA – Státní okresní archiv
- sp – střelecký pluk
- ss – střelecký sbor
- SS – Waffen SS – (německá ozbrojená složka „zbraně SS“)
- sspr – samostatný spojovací prapor
- sžpr – samostatný ženijní prapor
- (t) – tschechisch (německy český)
- UF – ukrajinský front

Die Befreiung von Brumowitz (Brumovice) im April 1945 und die Opfer der Kriegseignisse Zeugnisse russischer militärischer Archivquellen

Lukáš Lexa

Die vorliegende Studie widmet sich den Kämpfen der Roten Armee um Brumowitz (Brumovice) im April 1945. Der Hauptbeitrag der Arbeit ist die Bearbeitung russischer militärischer Archivquellen, die großenteils bisher unveröffentlicht sind. Die Befreiung von Brumowitz verlief als Teil der Preßburg-Brünner Operation in den Tagen zwischen dem 14. und 16. April 1945. Die Gemeinde lag an einer der Angriffsrichtungen der Roten Armee bei den Bemühungen, Brünn (Brno) zu erobern. Bereits eine Woche vor der Befreiung der Gemeinde trafen deutsche Soldaten in Brumowitz und Umgebung Verteidigungsmaßnahmen. Die Verteidigung dieses Abschnitts sicherten Einheiten der 13. Panzerdivision, des 21. SS-Polizeiregiments und andere. Zu den Schlüsseleinheiten der Roten Armee, die sich an den Befreiungskämpfen um Brumowitz beteiligten, gehörte die 41. Garde-Panzerbrigade des 7. mechanisierten Korps, die 228. Schützendivision des 49. Schützenkorps der 53. Armee und die 10. Garde-Kavalleriedivision des 4. Garde-Kavalleriekorps der 1. Garde-Kavallerie-Mechanik-Gruppe. Dem Treffen in Brumowitz gingen Kämpfe um Wrbitz (Vrbice), Kobyly (Kobylí) und den Wald östlich von Brumowitz voraus. Im Gegensatz zu der verhältnismäßig raschen Befreiung der beiden genannten Gemeinden wurden um Brumowitz komplizierte und anspruchsvolle Kämpfe geführt. In den Kämpfen um die Gemeinde fielen mindestens 13 Rotarmisten und einige Dutzend deutsche Soldaten; 230 Gebäude wurden in dem Ort beschädigt. Die Verteidiger vernichteten drei sowjetische Panzer vom Typ T-34/85. Rotarmisten setzten unweit von Brumowitz zwei Jagdpanzer 38 (t) Hetzer außer Gefecht. Nach Beendigung der Befreiungskämpfe hielt sich eine Reihe von Einheiten der Roten Armee hier auf, die strategische Objekte in der Gemeinde besetzten. Außer dem Stab der 228. Schützendivision in der Schule war dies einiges Personal von Lazaretten. Schließlich wurde unweit von Brumowitz ein sowjetischer Feldflugplatz eingerichtet, dessentwegen Sowjetsoldaten sich bis Dezember 1945 in der Gemeinde aufhielten. Die Zivilbevölkerung kam mit der Anwesenheit der Roten Armee gut zurecht, auch wenn es zu einigen Zwischenfällen kam. Der Verlauf der Befreiungskämpfe und die Anwesenheit von Militär brachte in der Gemeinde außer der erwähnten Verlusten an Leben auch einige Opfer unter den Brumowitzer Bürgern.